

სსიპ - სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

სადოქტორო პროგრამა: „თანამედროვე ქართული
ლიტერატურა და ლიტერატურის თეორია“

ხელნაწერის უფლებით

ციცინო ანთაძე

აღზრდის კონცეპტები / მოზარდის სახე
ქართულ ლიტერატურაში

ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარმოდგენილი

დ ი ს ე რ ტ ა ც ი ი ს მ ა ც ნ ე

თბილისი

2024

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტზე

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: მარინა ტურავა - ფილოლოგიის დოქტორი, სსიპ სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ექსპერტები: მარიამ მირესაშვილი - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, სსიპ სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი
გიორგი ხორბალაძე - ფილოლოგიის დოქტორი, გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

ოფიციალური რეცენზენტები: ნინო წერეთელი - ფილოლოგიის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
ნანა კუცია - ფილოლოგიის დოქტორი, სსიპ სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

დისერტაციის დაცვა შედგება 2024 წლის 10 მაისს, 14 საათზე სსიპ სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ფილოლოგიის მიმართულების სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე

მისამართი: ანა პოლიტკოვსკაიას ქ. N 26, მე -7 სართ., საპრეზენტაციო დარბაზი

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი

მირანდა თოდუა - ფილოლოგიის დოქტორი, სსიპ სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

აღზრდის კონცეპტები და მოზარდის სახე ნებისმიერ ეპოქასა და ნებისმიერ ქვეყანაში ლიტერატურისთვის მომხიბვლელი თემაა და ამას მრავალი მიზეზი აქვს. მოზარდობა თვითგამორკვევისა და იდენტობის ჩამოყალიბების დროა. ამ თემაზე ორიენტირებული ლიტერატურა კი ასახავს აღზრდის კონცეპტებს, საკუთარი თავის აღმოჩენის სირთულეებს, პიროვნულ ფასეულობებთან ბრძოლასა და საზოგადოების მოლოდინებს. ის გვიჩვენებს საზოგადოებასა და ინდივიდებს შორის კონფლიქტებსა და მოგზაურობას საკუთარი თავისკენ.

მოზარდი პერსონაჟ(ებ)ის წარმოჩენა ლიტერატურაში მრავალ მიზანს ემსახურება და სხვადასხვა მნიშვნელობას ატარებს - ხელს უწყობს თხრობის დინამიკასა და შინაარსის მრავალფეროვნებას, რაც თემების ლავირებასა და სხვადასხვა სოციალური მოწყობის ანალიზში ვლინდება.

მოზარდი ლიტერატურული გმირები ავლენენ ცვლილებისა და ტრანსფორმაციის პოტენციალს, უმკლავდებიან გამოწვევებსა და იღებენ გამოცდილებას, რითაც შემდეგ საკუთარ იდენტობასა და მსოფლმხედველობას აყალიბებენ. მოზარდებზე შექმნილ ლიტერატურას მრავალი საჭირობოროტო თემის გადმოცემა შეუძლია არა მხოლოდ ადამიანის ფიზიკური და სულიერი ზრდის, არამედ სოციალურ-კულტურული ნარატივების ანალიზის კონტექსტშიც.

მოზარდებს ახასიათებთ გულწრფელობა, მიაშიტობა, გამოუცდელობა, არიან დაუცველები, შესაბამისად მთელი არსით მზად არიან იკვლიონ და აღმოაჩინონ სამყარო, მაგრამ არ იციან იმ დაბრკოლებებისა და ბოროტების შესახებ, რომლებსაც ამ აღმოჩენების პროცესში აწყდებიან. ეს პერსონაჟები მკითხველს საშუალებას აძლევენ დაფიქრდნენ სხვათა დაუცველობაზე, გააღვიძონ ნოსტალგიის გრძნობა საკუთარი მოზარდობის გამოცდილების მიმართ, რომელიც განმეორებადი ბუნებისაა. მოზარდები, თავიანთი ბრძოლით, მკითხველს, განსაკუთრებით მოზარდსა და ახალგაზრდა მკითხველს, მინიმუმ, ინფორმაციას აწვდიან საკუთარი თავის აღმოჩენის გზებზე. მოზარდის ფენომენი ლიტერატურაში შესაძლებელია სიმბოლურად ადამიანის ერთ-ერთი უმთავრესი ფუნქციის - *მაძიებლობის* კონტექსტში - გავიაზროთ.

ნაწარმოებები მოზარდებზე ხშირად წარმოაჩენენ დამოუკიდებლობის, პასუხისმგებლობის, ზნეობისა და მნიშვნელობის ძიების თემებსაც, რადგან მოზარდობის პერიოდს თავისთავად ახასიათებს ინტენსიური შეგრძნებები და ემოციური ზრდის დინამიკურობა. მოზარდებისთვის შექმნილი და მათზე დაწერილი ლიტერატურა ასახავს

თინეიჯერობის წლების ემოციურ ტურბულენტობას/არამდგრადობას, სიხარულს, შფოთვას, ვნებასა და დაბნეულობას, რაც თან სდევს სხვადასხვა ურთიერთობას, მეგობრობას, სიყვარულს, სკოლას, ვლინდება ოჯახსა თუ, ზოგადად, სოციუმში. ეს კონკრეტული და ზოგადი ისტორიები ეხმიანება მკითხველის პერსონალურ გამოცდილებას, შესაბამისად, ასეთი ტიპის ლიტერატურა, ნებისთი თუ უნებლიეთ, ემსახურება მის გაძლიერებას. ასეთი ტიპის ლიტერატურა საბოლოოდ მაინც ემსახურება ერთ მიზანს - მკითხველისათვის ერთგვარი გზამკვლევის შეთავაზებას საკუთარი თავის აღმოჩენის რთულ და, ერთი შეხედვით, გადაულახავ გზაზე.

ლიტერატურა მოზარდებზე და მოზარდებისთვის ხშირად წარმოაჩენს იდენტობის საკითხებსაც - ამ ასაკში ხომ ხშირად აწყდებიან ინდივიდუალობის ძიების, კუთვნილების, როგორც მოვლენის, გააზრებისა და თვითგამოხატვის სირთულეებს. ამ ბარიერების გადალახვამ, ფაქტობრივად, მათი მომავალი ცხოვრება უნდა განსაზღვროს. მოზარდებისთვის განკუთვნილი ლიტერატურა უზრუნველყოფს ერთგვარი პლატფორმის შექმნას ამ საკითხების გადასაჭრელად და თინეიჯერულ გამოცდილებას მხატვრულ მხატვრულ ტექსტში აქცევს. სხვადასხვა წარმომავლობისა და პერსპექტივის პერსონაჟების გადმოცემით ლიტერატურას შეუძლია დაეხმაროს მოზარდებს საკუთარი იდენტობის გააზრებაში - ვინ არიან სინამდვილეში, როგორები არიან ან როგორები უნდათ, რომ იყვნენ, რას სთავაზობს მათ სამყარო, რას სთავაზობენ ისინი სამყაროს და უნდა შესთავაზონ თუ არა საერთოდ რაიმე, სად ხედავენ საკუთარ თავს აქ და ახლა და სად დაინახავენ მომავალში?! პიროვნული დამოუკიდებლობა, პირველ რიგში, იდენტობის ჩამოყალიბებასთან არის დაკავშირებული.

მოზარდებსა და მოზარდებისათვის შექმნილი ლიტერატურისათვის მთავარი მაინც საყოველთაო ადამიანური გამოცდილების რეპრეზენტაციაა, რომლითაც შესაძლებელია ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი თემის აკუმულირება ერთ სივრცესა და დროში. ადამიანი მოზარდობის მდგომარეობას ცხოვრებაში, ფაქტობრივად, მრავალჯერ განიცდის. ლიტერატურაში მოზარდი პერსონაჟები თავიანთი ინდივიდუალური ისტორიების მიღმა დიდ მნიშვნელობას ატარებენ. ისინი წამოჭრიან/განასახიერებენ უნივერსალურ თემებს, ადამიანის ზრდასა და ტრანსფორმაციას. ამ პროცესში წარმოქმნილი წინააღმდეგობები, პრობლემები, ფორმის თვალსაზრისით, ძირითადად, პირველ პირში, პერსონალურ გამოცდილებაში ვლინდება.

აღსანიშნავია, რომ თინეიჯერებზე გათვლილი ლიტერატურა ხშირად ასახავს თანამედროვე სოციალურ საკითხებსაც, ხელს უწყობს ახალგაზრდა მკითხველის სოციალიზაციას, რაც მრავალი სირთულითაა სავსე. მხატვრული ტექსტები ხშირად ისეთ თემებსაც ეხება, როგორებიცაა: რასიზმი, ფსიქიკური ჯანმრთელობა, შეზღუდული შესაძლებლობები და თუნდაც გარემოსდაცვითი პრობლემები. ამ საკითხების წამოწევით

ლიტერატურას შეუძლია მოზარდებში თანაგრძნობისა და სოციალური პასუხისმგებლობის გაღვივება. სოციალური და კულტურული რეფლექსია ერთ-ერთი მთავარი ასპექტია ამგვარი ლიტერატურისა.

მოზარდი პერსონაჟები, მათი ხასიათის, ქმედებების შინაარსიდან, სპეციფიკურობიდან, ასევე უნივერსალურობიდან, მაგრამ მაინც ექსლკუზიურობიდან გამომდინარე, ქმნიან სივრცეს სპეციფიკური კონტექსტის, შესაბამისი სოციალური და კულტურული თემების წარმოსაჩენად. საზოგადოებაში არსებული კონფლიქტებისა და დამაბულობის ასახვით, ეს გმირები ნათელს ჰფენენ საზოგადოებაში დაფარულ საკითხებს, ასტიმულირებენ კრიტიკულ აზროვნებას, შესაბამისად, მოზარდი პერსონაჟი წარმოადგენს ერთგვარ სარკეს, რომელსაც შეუძლია არა მხოლოდ ეპოქის არეკვლა, არამედ - მისი კრიტიკული ანალიზიც.

ჩვენი კულტურა მდიდარია ხალხური სიტყვიერების ნიმუშებით, ზღაპრებითა და თქმულებებით, რომლებზეც თაობები აღიზარდნენ. მოზარდი საყვარელ ლიტერატურულ პერსონაჟებს შორის აუცილებლად დაასახელებს კარლოსონს, პეპის, ემილიას, ალისას, ნილსს ან უცხოური ზღაპრის სხვა გმირს. მასწავლებლები, თავის მხრივ, ცდილობენ ქართულ ლიტერატურას გაუწიონ პოპულარიზაცია, მოსწავლეებს ჯერ ეროვნული ზეპირსიტყვიერება, მწერლობა შეაყვარონ და მერე გააცნონ უცხოელი მწერლები, რათა მოზარდმა შეძლოს მსგავსებისა თუ განსხვავების დანახვა ერთმანეთისგან თუნდაც ძალზე დაშორებულ ქვეყნებში მცხოვრები ავტორების ტექსტთა კონცეფციებს შორის.

ქართული ლიტერატურა, მსოფლიო ლიტერატურის მსგავსად, აღზრდის კონცეპტების, მოზარდის ფენომენის საკმაოდ მრავალფეროვან ინტერპრეტაციებს გვთავაზობს. აღზრდის კონცეპტები, განათლებასთან დაკავშირებული თეორიები, იცვლებოდა ეპოქების მოთხოვნის, სახელმწიფოებრივი საჭიროებისა და გემოვნების შესაბამისადაც კი. ჰუმანისტურ ეპოქებში ჰარმონიული, სულიერად და ფიზიკურად სრულყოფილი ადამიანის აღზრდა იყო მნიშვნელოვანი. გვიანდელ საუკუნეებში ვითარება იცვლებოდა: ხან განათლებული ინტელექტუალის, განსხვავებულად მოაზროვნის, ხანაც მეომრის, სამშობლოს მცველის აღზრდა ხდებოდა ღირებული. თუ რუსთაველი და სულხან-საბა ორბელიანი ტახტის მემკვიდრის აღზრდის კონცეპტებს გვთავაზობენ და უფლისწულების: ნესტან-დარეჯანისა და ჯუმბერის, მმართველობისთვის მომზადების საკუთარ, მაგრამ ეპოქის იდეალებთან დაკავშირებულ მოდელებს გვთავაზობენ, დავით გურამიშვილის შემოქმედებაში ზოგადად ყრმის წვრთნა ხდება პრიორიტეტული. რეალიზმის ეპოქაში ეროვნული აზროვნება, ნაციონალური ცნობიერების ჩამოყალიბებაა ღირებული, საბჭოთა ოკუპაციის მერე ეს ამოცანა კიდევ უფრო რთულდება. ქართველი მწერლები ამ საკითხსაც ქვეტექსტურად წარმოაჩენენ, საბჭოთა აღზრდის კონცეპტიც

უფრო კრიტიკული კონტექსტით შემოდის ტექსტში. როგორი ვითარებაა ამ მხრივ თანამედროვე ქართულ ლიტერატურაში, როგორ აისახება აღზრდა და მოზარდი თანდროულ ტექსტებში?! საკმაოდ აქტუალური კითხვაა და სწორედ ამას ეძღვნება ჩვენი სადისერტაციო ნაშრომი.

ქართულმა ლიტერატურამ სხვადასხვა ნაწარმოებში მოზარდი პერსონაჟი წარმოაჩინა, როგორც მებრძოლი და მაძიებელი, გვიჩვენა პერსონალური გამოცდილება, გამოწვევები და ტრანსფორმაცია ცხოვრების გარდამავალ პერიოდში. ნაშრომში სწორედ ამ მაგალითებზე ვისაუბრებთ და განვიხილავთ მათ ლიტერატურულ ასპექტებს კონკრეტული მხატვრული ტექსტისა და პერსონაჟის მიხედვით. წარმოდგენილი მაგალითები ხაზს (გა)უსვამს მოზარდი პერსონაჟების, აღზრდის კონცეპტების მრავალფეროვნებას ქართულ ლიტერატურაში.

თემის აქტუალურობა

საკვალიფიკაციო თემის აქტუალურობას განაპირობებს თანამედროვე ქართული ლიტერატურის კვლევა აღზრდის კონცეპტებისა და მოზარდის სახის წარმოჩენის თვალსაზრისით; ქართული სალიტერატურო დისკურსის სისტემური გაანალიზება და შესაბამისი დასკვნების გამოტანა. საბჭოთა ეპოქის ქართველი მწერლებისაგან განსხვავებით, რომლებსაც მეტ-ნაკლები ცენზურის პირობებში უწევდათ შემოქმედებითი საქმიანობა, დამოუკიდებელ საქართველოში მცხოვრები ავტორები პოზიციას, სათქმელს აბსოლუტური თავისუფლების პირობებში გამოხატავენ, რამაც პოზიტიურთან ერთად უარყოფითი შედეგებიც მოიტანა. მწელი გახდა მოძალებული, რაოდენობრივად ჭარბი ლიტერატურული პროდუქციიდან ნამდილად ღირებულის, გამორჩეულის გამოყოფა. მოიშალა თვითცენზურაც, ლიტერატურაც ისეთივე ქაოტური გახდა, როგორც ცხოვრებაც. წინამდებარე ნაშრომი წარმოადგენს მოკრძალებულ მცდელობას ზემოაღნიშნული პრობლემების სისტემური გაანალიზებისა, როგორც თეორიულ ჭრილში, ასევე კონკრეტული ავტორებისა და ნაწარმოებების ანალიზის საფუძველზე.

საკითხის შესწავლის ისტორია

საკითხის შესწავლის ისტორიის თვალსაზრისით საკმაოდ არასახარბიელო სიტუაცია გვაქვს, არსებობს ცალკეული მწერლების შემოქმედების ანალიზი და მათში ჩართული აღზრდის კონცეპტებისა და მოზარდის სახის გააზრება, მაგრამ ცალკეული კვლევები, რეფლექსიები, სადაც სისტემურად იქნებოდა გაანალიზებული აღნიშნული პრობლემა არც სამეცნიერო, არც ლიტერატურათმცოდნეობითსა და კრიტიკულ დისკურსში არ არსებობს. ამიტომ ვეცადეთ ამ თემაზე არსებული ცალკეული წერილების, სტატიების მიმოხილვას, დეფინიციებსა და ინტერპრეტაციებზე მსჯელობას.

სადისერტაციო ნაშრომში გამოვიყენეთ ისტორიული წყაროები, ქართულ სალიტერატურო სივრცეში არსებულ სამეცნიერო წყაროები და ლიტერატურულ-კრიტიკული ნაშრომები: წიგნები, სტატიები, პერიოდული პრესა, ინტერნეტ რესურსები, უცხოური სტატიები, კვლევები, პერიოდული პრესა, ინტერნეტ რესურსები; მათ შრის ვიდეო/აუდიო კონტენტი.

სადისერტაციო ნაშრომში ვიყენებთ ისტორიულ წყაროებს, აღზრდის უძველესი სისტემების, საქართველოში სწავლა-აღზრდის საკითხების თეორიების შემქმნელებს - ფაზისის რიტორიკის აკადემიიდან მოყოლებული დღემდე, ამ მხრივ უძველესია ბერძენი ფილოსოფოსის თემისტოსის (317-388) ცნობა იმის შესახებ, რომ მასაც და თემისტოსის მამას, ეგენოსსაც, განათლება კოლხეთში მიუღიათ. იმ დროს განსწავლა ათენშიც შეიძლებოდა, მაგრამ სპეციალური რიტორიკული სკოლა მხოლოდ კოლხეთში არსებობდა. ამ სასწავლებელში განუყოფელი იყო ფილოსოფია და მჭერმეტყველება.

სადისერტაციო ნაშრომში ასევე ვიყენებთ ქართულ (და არა მხოლოდ ქართულ, არამედ უცხოურ) სალიტერატურო სივრცეში არსებულ სამეცნიერო წყაროებსა და ლიტერატურულ-კრიტიკულ ნაშრომებს: წიგნებს, სტატიებს, პერიოდულ პრესას, ინტერნეტ რესურსებს. საკვალიფიკაციო ნაშრომში გამოვიყენეთ გურამ ბენაშვილის, გურამ გვერდწითელის, ნიკო ბერძენიშვილის, ჯანსუღ ღვინჯილიას, თამაზ ვასაძის, თამაზ კვაჭანტირაძის, ავთანდილ ნიკოლეიშვილის, მარიამ მირესაშვილის, ნანა გაფრინდაშვილის, ნინო წერეთლის, ირმა რატიანის, ლალი იარაჯულის, ლალი დათაშვილის, ინგა მილორავას, მათა ჯალიაშვილის, გაგა ლომიძის, კონსტანტინე ბრეგაძის, მალხაზ ხარბედიას, დავით პაიჭაძის, მამუკა წიკლაურის, მათა ფოფხაძის, არჩილ ჩაჩიბაიას, ლუიზა ირემაშვილის, რამაზ ჭილაიას, ირმა რატიანის, თენგიზ კიკაჩიშილის, ანა ლომთაძე, ბესიკ ხარანაულის, პავლე ინგოროყვას, მარინე ტურავას და სხვათა სამეცნიერო/კრიტიკული რეფლექსიები; ლევან ლორთქიფანიძის, შოთა იათაშილის, დავით გაბუნას, თორნიკე ჭელიძის, ნინო ლაბარტყავას, ნატა გიორგობიანის, ნელი ქუთათელაძისა და სხვათა კვლევები მოზარდების ლიტერატურის სწავლებასთან დაკავშირებით; ასევე გამოვიყენეთ-დავიმოწმეთ არაქართულენოვანი/არაქართველი ავტორების - ალექსანდრე ივანოვის, ჟან ფრანსუა ჟოზელის, ზალინა ზაგალოვას, კაილა კატას, იან ამოს კომენსკის, რამაშკინა დარიას, ფლაპერტი დევონ ტრევიაროუს, რებეკა ფორდის, ჯონ კრეისის, უილიამ ვოლმანის, ბრიტნი იარბოროს, ობრი ტიმოთისა და სხვათა კვლევები.

რაც შეეხება სადისერტაციო თემის **საგანს, მიზანსა და ამოცანებს**: საკვალიფიკაციო ნაშრომის **საგანს** წარმოადგენს თანამედროვე ქართულ ლიტერატურაში არსებული აღზრდის მოდელებსა და მოზარდის სახის გამოკვეთასთან დაკავშირებული იმ ტენდენციების, კონცეპტების შესწავლა, რაც გასული საუკუნის პოლიტიკური ცვლილებების ფონზე გამოიკვეთა. შესაბამისად, კვლევის **მიზნად** გვესახება ქართული ლიტერატურის იმ ნიმუშების გაანალიზება,

რომლებშიც წარმოჩენილია აღზრდის მოდელებიცა და მოზარდის სახეც. აუცილებელი გახდა არა მხოლოდ თანამედროვე პროცესის შესწავლა, არამედ - წარსულის გამოცდილების რეფლექსია, რათა აღნიშნული პრობლემა ღრმად და სიღრმისეულად გვეკვლია. აღნიშნულის გათვალისწინებით, საჭიროდ მიგვაჩნია შემდეგი **კონკრეტული ამოცანების** გადაჭრა:

- სწავლა-აღზრდის მოდელების გაანალიზება ქართულ საგანმანათლებლო/კულტურულ სივრცეში, უძველესი დროიდან დღემდე; მათი მიმართების გააზრება ქართულ ლიტერატურასთან;
- აღზრდის კონცეპტებისა და მოზარდის სახის გამოკვეთა საბჭოთა მწერლობის ნიმუშების ანალიზის საფუძველზე, რომლის ბაზაზეც (ან უარყოფაზე) აღმოცენდა მიმდინარე პერიოდის ქართული მწერლობა;
- მოზარდებსა და მოზარდებისათვის შექმნილი ლიტერატურის მეცნიერული რეფლექსია თანამედროვე ქართულ ტექსტებში;
- აღზრდის კონცეპტი და მოზარდის, თინეიჯერის მხატვრული სახის განვითარება თანამედროვე ქართულ ლიტერატურაში;
- მოზარდის სახე ომის თემაზე დაწერილ თანამედროვე ქართულ ტექსტებში;
- ☒ კვლევის ყველა ეტაპზე უცხოური ლიტერატურის შესაბამისი ნიმუშების მოხმობა და კომპარატივისტულ ჭრილში გაანალიზება.

კვლევის ობიექტი

სადისერტაციო ნაშრომის კვლევის **ობიექტად** მივიჩნით, ერთი მხრივ, სამეცნიერო მასალა, რომელშიც გადმოცემულია მსჯელობა აღზრდის მოდელებზე, კონცეპტებსა და მიდგომებზე, ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობის სფეროში არსებული წერილები/კვლევები/მონოგრაფიები, რომლებშიც სხვადასხვა მწერლის შემოქმედების ანალიზისას ფრაგმენტულად არის საუბარი აღზრდის მოდელებსა და მოზარდის სახეზე, მეორე მხრივ, ქართული პროზის ნიმუშები, რომლებშიც არსობრივად გამოვლინდა საკვლევი ტენდენციები. ამდენად, კვლევის ობიექტებად შევარჩიეთ შემდეგი ნაწარმოებები: ნოდარ დუმბაძის „HELADOS“, „ნუ გააღვიძებ“, „ხაზარულა“; რევაზ ინანიშვილის „დამრიგებელი“, „შორი თეთრი მწვერვალი“, „ჩიტების გამომზამთრებელი“; ჯემალ ქარჩხაძის „სასწაული“, გოდერძი ჩოხელის „ლუკას სახარება“; თანამედროვე ქართული ნაწარმოებები: ნაირა გელაშვილის „მე ის ვარ“, ლაშა ბუღაძის „ბოლო ზარი“; ანა კორძაია-სამადაშვილის „გიმნაზისტკა“; თამარ გეგეშიძის „საშლელეები“; ნუგზარ შატაიძის „მოგზაურობა აფრიკაში“ და თამთა მელაშვილის „გათვლა“.

ტიპოლოგიურ/კომპარატივისტულ ჭრილში განვიხილეთ მსგავსი თემატიკის არაერთი უცხოური ტექსტი, რომლებიც პირველად შემოვიდა სამეცნიერო მიმოქცევაში. ამერიკელი

მწერლის ტიმ ოზრაინის (დაიბადა 1946 წელს) ყველაზე ცნობილი წიგნი, 1990 წელს გამოცემული *The Things They Carried* („რასაც თან დაათრევდნენ“), პულიტცერის პრემიის ლაურეატის, ასევე ამერიკელი მწერლის ენტონი დოერის (დაიბადა 1973 წელს) რომანი „ნათელი, რომელსაც ვერ ვხედავთ“, ავღანური წარმოშობის, ასევე ამერიკელი მწერლის, ქართველი მკითხველისათვის ცნობილი ხალიდ ჰოსეინის „ფრანით მორბენალი“ და არაერთი სხვა უცხოური ტექსტი ქართული ნაწარმოებების ღრმად გასააზრებლად დაგვჭირდა. საკვალიფიკაციო ნაშრომში გამოვიყენეთ მოზარდებსა და მოზარდებისათვის დაწერილი ლიტერატურა და არა ის ტექსტები, სადაც მოზარდობის ასაკია აქცენტირებული. ამიტომაც ჩვენი კვლევის არეალში ვერ მოექცა მაგალითად, ოთარ ჭილაძის ცნობილი რომანის „მარტის მამლის“ ასევე ცნობილი მოზარდი პერსონაჟის - გოგიას - თვითრეფლექსია და პიროვნული ფორმირების პროცესი, რომელიც ილიას მკვლელ ბიძასა და ადრეულ ბავშვობაში მიღებულ მძიმე გამოცდილებებს ემყარება. ვფიქრობთ, ამ მიმართულებით კვლევა კვლავაც უნდა გაგრძელდეს.

საკვალიფიკაციო ნაშრომის მიზნებისა და ამოცანების გათვალისწინებით, დისერტაციაში **კვლევის სხვადასხვა მეთოდს** მივმართეთ:

- საკვლევი ტექსტების დაჯგუფებისათვის გამოვიყენეთ შედარებით-ტიპოლოგიური მეთოდი;
- მხატვრული ტექსტების ანალიზისას, ტრადიციულად, ვეყრდნობით ჰერმენევტიკულ მეთოდს, რადგან საკვლევ ნაწარმოებებში ვხვდებით სახე-სიმბოლეს, „შეფარვით თქმას“, იგავურ აზროვნებას;
- კომპარატივისტული მეთოდი დაგვჭირდა ქართული და უცხოური ტექსტების შედარებისთვის;
- ლოგიკური მსჯელობის, არგუმენტაციის, ანალიზისა და ნარატოლოგიური განხილვის მეთოდები გამოვიყენეთ მხატვრული ნაწარმოებების მეცნიერული კვლევისთვის.

მეცნიერული სიახლე

სადისერტაციო ნაშრომის **სიახლედ** გვესახება პირველად ქართულ სამეცნიერო სივრცეში აღზრდის კონცეპტებისა და მოზარდის სახის სისტემური ანალიზი, ქართული ლიტერატურის ნიმუშების კრიტიკული რეფლექსიის საფუძველზე. ადრე არც სადისერტაციო ნაშრომში, არც მონოგრაფიულად ამგვარი კვლევა არ განხორციელებულა, რამაც, ერთი მხრივ, გაართულა ჩვენი სამუშაო, მაგრამ, მეორე მხრივ, საკმაოდ ფართო პერსპექტივა გადაგვიშალა. აღზრდის მოდელები და მოზარდის სახის რეპრეზენტაცია ფრაგმენტულად წარმოვაჩინეთ მრავალსაუკუნოვანი ქართული სიტყვაკაზმული მწერლობის მაგალითზე, დეტალურად გავაანალიზეთ თანამედროვე ქართული ტექსტები. დავრწმუნდით, რომ ამ მიმართულებით მუშაობის გაგრძელება

აუცილებელია და ერთ ან რამდენიმე სამეცნიერო ნაშრომში საკითხის ამოწურვა შეუძლებელი ამოცანაა.

სამეცნიერო და პრაქტიკული ღირებულება.

სადისერტაციო ნაშრომის მეცნიერულ და პრაქტიკულ ღირებულებად მიგვაჩნია ამ საკითხით დაინტერესებულ პირთათვის, შემდგომი კვლევებისას, მისი ფაქტობრივ მასალად გამოყენების შესაძლებლობა. გამოყენება შესაძლებელია უმაღლეს სასწავლებლებში ჰუმანიტარული ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის, მომავალი მეცნიერული კადრებისათვის, რომლებიც ამ საკითხით დაინტერესდებიან, მასწავლებლებისათვის, რომლებიც სკოლებში გამოკვლევულ ან მსგავს ნაწარმოებებს ასწავლიან. საკვალიფიკაციო ნაშრომი დააინტერესებს, როგორც სამეცნიერო, ასევე საგანმანათლებლო სფეროს წარმომადგენლებს.

ნაშრომის სტრუქტურა

სადისერტაციო ნაშრომის მოცულობა/სტრუქტურა შეადგენს 193 გვერდს, შედგება შესავლის, ძირითადი ნაწილის (სამი თავის), დასკვნისაგან. ნაშრომს ერთვის გამოყენებული და დამოწმებული ლიტერატურის სია, სულ 139 ერთეული. ძირითადი ნაწილი სამი თავისგან შედგება: **თავი I. საგანმანათლებლო დისკურსის ისტორიიდან;** 1.1. მსოფლიო საგანმანათლებლო მოდელები. 1.2. სწავლა-აღზრდის კონცეპტები საქართველოში; **თავი II. აღზრდის კონცეპტები XX საუკუნის მეორე ნახევრის ქართულ ლიტერატურაში;** 2.1. პიროვნებად ჩამოყალიბების რეცეფცია-რეფლექსიები ნოდარ დუმბაძის „ჰელადოსში“; 2.2. აღზრდის კონცეპტი (მოზარდის სახე) რევაზ ინანიშვილის პროზაში; 2.3. მოზარდის სახე ჯემალ ქარჩხაძის მოთხრობაში „სასწაული“; 2.4. სკოლის საბჭოთა მოდელი გოდერძი ჩოხელის „ლუკას სახარების“ მიხედვით; **თავი III. მოზარდთა ფსიქოტიპ(ებ)ი პოსტმოდერნისტულ ტექსტში;** 3.1. კონცეპტები „პირველი სიყვარული“ და „ზრდა“ ნაირა გელაშვილის რომანში „მე ის ვარ“; 3.2. მოზარდის სახე ლაშა ბუღაძის პოსტმოდერნისტულ მინირომანში „ბოლო ზარი“; 3.3. მოზარდი და ოჯახი (თამარ გეგეშიძის „საშლელეები“, ანა კორძაია-სამადაშვილის „გიმნაზისტკა“); 3.4. მოზარდი და „ომის ტრავმა“ (ნუგზარ შატაიძის „მოგზაურობა აფრიკაში“, თამთა მელაშვილის „გათვლა“); 3.4.1. ნუგზარ შატაიძე, „მოგზაურობა აფრიკაში“; 3.4.2. თამთა მელაშვილი, „გათვლა“

ნაშრომის ძირითადი შინაარსი

საკვალიფიკაციო ნაშრომში შევისწავლეთ აღზრდის კონცეპტები/მოზარდის სახე ქართულ ლიტერატურაში. შესავალ ნაწილში წარმოვადგინეთ თემის აქტუალობა, საკითხის შესწავლის ისტორია, სადისერტაციო ნაშრომის საგანი, მიზნები, ამოცანები, ობიექტი, თეორიული საფუძვლები, მეთოდოლოგია, მეცნიერული სიახლე, ძირითადი შედეგები, პრაქტიკული ღირებულება. თემის აქტუალობას განაპირობებს თანამედროვე ქართული ლიტერატურის კვლევა აღზრდის კონცეპტების და მოზარდის სახის წარმოჩენის თვალსაზრისით; ქართული სალიტერატურო დისკურსის სისტემური გაანალიზება და შესაბამისი დასკვნების გამოტანა.

ნაშრომი აგებულია სტანდარტის შესაბამისად: წარმოდგენილია შესავალი, ძირითადი ნაწილი, დასკვნა, ბიბლიოგრაფია. შესავალში განსაზღვრულია კვლევის სტრატეგია, სამეცნიერო-პრაქტიკული ღირებულება, ნაშრომის სტრუქტურა. თავებში წარმოდგენილია ნაშრომის თეორიული საფუძველი, შესაბამისი ლიტერატურული ტექსტები და მათი რეფლექსია.

თავი I - საგანმანათლებლო დისკურსის ისტორიიდან

წარმოდგენილია მსოფლიო საგანმანათლებლო მოდელების ანალიზი. გამოიკვეთა, რომ სადისერტაციო ნაშრომის თემის - „აღზრდის კონცეპტები/მოზარდის სახე ქართულ ლიტერატურაში“ კვლევა წარმოუდგენელია მსოფლიოში არსებული სწავლა-აღზრდის მოდელების გაანალიზების გარეშე უძველესი დროიდან დღემდე. აღზრდა, როგორც ადამიანის პიროვნული განვითარება, სოციალური მოვლენაა და ის კაცობრიობის განვითარების თანმდევა. სამეცნიერო და პედაგოგიურ ლიტერატურაში საყოველთაოდ მიღებული ჭეშმარიტებაა, რომ აღზრდა-განათლების შინაარსი ისტორიულ ხასიათს ატარებს. ის იცვლებოდა ცხოვრებისეული მოთხოვნების, წარმოებისა და მეცნიერული ცოდნის განვითარებასთან ერთად. შესაბამისად, საზოგადოებისა და ქვეყნის მომავალი განათლებული, კარგად განვითარებული უნარ-ჩვევების, ეპოქის მოთხოვნების თანმხვედრი ღირებულებების მქონე თაობის აღზრდაშია. ღირებულებები და ფასეულობები კი დროთა განმავლობაში იცვლება. ამის კვალობაზე იცვლება აღზრდის მოთხოვნებიცა და სისტემებიც.

1.1. მსოფლიო საგანმანათლებლო მოდელები. წინამდებარე ქვეთავში განხილულია აღზრდის სხვადასხვა სისტემები: სპარტ(ან)ული აღზრდა, რომელიც ძველი წელთაღრიცხვის VI-IV საუკუნეებში ძირითადად, ფიზიკურ ამტანობასა და წვრთნას ემყარებოდა; აღზრდის ათენური მოდელი, რომელიც ემსახურებოდა ყოველმხრივ ჰარმონიული, გონებრივად და ფიზიკურად სრულყოფილი ადამიანის აღზრდას; აღზრდის ძველი ფინური სისტემა, რომელიც ყველაზე ახლოსაა ძველბერძნულ მოდელთან, რაც საფუძვლად დაედო თანამედროვე ფინურ კონცეპტს და რაც პიროვნების სრულ თავისუფლებას, ინდივიდუალობისა და იდენტობის შენარჩუნებას

ემყარება. განხილულია რომის (რომის იმპერიის) აღზრდის სისტემა, რომელიც ითვალისწინებდა საოჯახო და სასკოლო აღზრდას. განხილულია რაინდული აღზრდაც, რაც გულისხმობდა ერთგვარ მსხვერპლშეწირვას - რელიგიურ აღზრდას, რომელიც უნდა შერწყმოდა პიროვნულ თავისუფლებას და ღირსების კოდექსის დაცვით, მშვენიერი ქალის მსახურებას. ასევე წარმოდგენილია აღორძინების ეპოქის განათლების სისტემა, რომელიც დაფუძნებული იყო ჰუმანიზმზე; ე.წ. ჯენტლმენური აღზრდის მეთოდზე. საუბარია ვალდორფის სკოლაზე, რომლის მთავარი იდეაა, რომ ადამიანი არის სამი სამყაროს ანარეკლი, ფიზიკური, სულიერი და ფსიქიკური ერთიანობის ნაყოფი.

აღნიშნულ ქვეთავში ასევე განხილულია, თუ როგორი აღზრდის სიტემები არსებობდა ძველ ინდოეთში, სადაც იქმნებოდა თემთა სკოლები, მაგალითად, მიწათმოქმედთა თემისა; ძველ ჩინეთში, სადაც არსებობდა დაბალი და უმაღლესი სკოლები; ძველ ეგვიპტეში, სადაც საკმაოდ დიდი ხნის მანძილზე სწავლა-აღზრდა ოჯახში მიმდინარეობდა და აცტეკური, რომლის ტრადიციის თანახმად, თოთხმეტი წლის ასაკამდე ბავშვების განათლება მშობლების ხელში იყო. აღნიშნულია, რომ სასწავლო პროგრამების ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვანი წვლილი უნივერსიტეტებს მიუძღვით. შესაბამისად მოკლედ მიმოხილულია ბოლონის უნივერსიტეტის (იტალია), ოქსფორდისა და კემბრიჯის უნივერსიტეტის (დიდი ბრიტანეთი), სალამანკას უნივერსიტეტის (ესპანეთი), პარიზის უნივერსიტეტის - სორბონა (საფრანგეთი) სწავლების მეთოდები და აღნიშნულია, რომ დღეს ძირითადად საუნივერსიტეტო განათლება განსაზღვრავს სწავლების ხარისხს.

1.2. სწავლა-აღზრდის კონცეპტები საქართველოში. ქვეთავში წარმოდგენილია ქართული საგანმანათლებლო მოდელების ანალიზი. გამოიკვეთა, რომ სადისერტაციო ნაშრომის თემის - „აღზრდის კონცეპტები/მოზარდის სახე ქართულ ლიტერატურაში“ კვლევა ასევე წარმოუდგენელია ქართულ საგანმანათლებლო/კულტურულ სივრცეში არსებული სწავლა-აღზრდის მოდელების გაანალიზების გარეშე უძველესი დროიდან დღემდე. ქვეთავში წარმოდგენილია მათი მიმართების გააზრება ქართულ ლიტერატურასთან.

აღნიშნულ ქვეთავში წარმოებული კვლევა, რომელიც დაფუძნებულია ძველი ბერძენი ისტორიკოსებისა და გეოგრაფების ჩანაწერებზე, მოწმობს რომ ჯერ კიდევ ანტიკურ საქართველოში არსებობდა საგანმანათლებლო დაწესებულებები - „აყვავებული ქალაქები“ შესანიშნავი საზოგადოებრივი შენობებით, „გიმნასიონებით“. გარდა ანტიკური პერიოდის საქართველოს საგანმანათლებლო სისტემებისა, ქვეთავში განხილულია საქართველოს ისტორიისთვის ყველა მნიშვნელოვანი პერიოდი საგანმანათლებლო მოდელები/სისტემები და ზოგადად აღზრდის კონცეპტები.

აღსანიშნავია, რომ სადისერტაციო ნაშრომის აღნიშნულ ქვეთავზე მუშაობისას ხელთ გვქონდა ძველი გამოცემა, რარიტეტად ქცეული კვლევა - „სწავლა-აღზრდის ისტორია საქართველოში“, პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის მიერ 1937 წელს გამოცემული (დ. გვაზავას, გ. ლომინაძისა და ლ. ციხისთავის რედაქტორობით). სხვადასხვა ავტორი იკვლევს აღზრდის კონცეპტებს საქართველოში, კვლევა მე-11 საუკუნიდან, კერძოდ, გიორგი ათონელის მოღვაწეობიდან იწყება. კვლევა ასევე ეფუძნება სიმონ ჯანაშიას და ნიკო ბერძენიშვილის ტექსტებს წიგნიდან „სწავლა-აღზრდის ისტორია საქართველოში“, თემისტიოსის „გეორგიკიდან“ ტექსტს - „ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ“; სტატიებს: თენგიზ ირემადის, „გვიანი ანტიკური ხანის ფილოსოფია საქართველოში“, თორნიკე ფხალაძის „ფაზისის აკადემია - მეცნიერებისა და ხელოვნების ცენტრი“, ელენე ფაღავას „ცხოვრება და მოღვაწეობა მამისა ჩვენისა გიორგი მთაწმინდელისა“ და ა.შ

ქვეთავში დაწვრილებითაა საუბარი საქართველოს საუნივერსიტეტო განათლებაზე - გელათის, გრემის, იყალთოს აკადემიების ანალიზით. ასევე აღნიშნულია, რომ მოზარდთა პირველი პორტრეტები, მოღწეულ ტექსტთაგან, აისახება „მუშანკის წამებაში“ მისი შვილების პორტრეტების სახით, ასევე - „კოლაელ ყრმათა მარტვილობაში“, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ - წარმოდგენილი პასაჟებით არსენისა და ეფრემის შესახებ და ა.შ კვლევის თანახმად კეთდება დასკვნა, რომ საქართველოს მძიმე და სისხლიანი ისტორიის მიუხედავად, ქართველმა ყოველთვის იცოდა განათლების, წიგნის ფასი და ურთულეს გეოპოლიტიკურ სივრცეშიც კი ყველაფერს აკეთებდა მომავალი თაობების სწორად, ქრისტიანულად, ზნეობრივი პრინციპებით აღსაზრდელად; კვლევის თანახმად კეთდება დასკვნა, რომ სწავლა-აღზრდის პრობლემები, დიდაქტიკური კონცეპტები აისახა მრავალსაუკუნოვან ქართულ მწერლობაშიც. შესაბამისად, ქვეთავის დასასრულს წარმოდგენილია მოკლე ექსკურსი თუ როგორ აირეკლა საგანმანათლებლო დისკურსი და აქედან გამომდინარე მოზარდის სახე ქართულ ლიტერატურაში.

ქვეთავში წარმოდგენილი მოკლე ექსკურსიც წარმოაჩენს, რომ ქართული ლიტერატურა დასაბამიდანვე განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაპყრობდა საგანმანათლებლო დისკურსს, ზოგადად, ყრმათა/მოზარდთა სახეებს, რომელთა ანალიზსაც, ჩვენი დაკვირვებით, თემის კომპლექსურობიდან გამომდინარე, მკვლევართა თაობების ძალისხმევა დასჭირდება.

თავი II - აღზრდის კონცეპტები XX საუკუნის მეორე ნახევრის ქართულ ლიტერატურაში

ამ თავში განხილულია მეოცე საუკუნის მეორე ნახევარში მოღვაწე სხვადასხვა ავტორის, სხვადასხვა ნაწარმოები, სადაც ასახულია აღზრდის კონცეპტის (შესაბამისად მოზარდის სახის) გამოვლინებები. საკვალიფიკაციო თემის შესაბამისად, ვიკვლიეთ პიროვნებად ჩამოყალიბების

რეცეფცია-რეფლექსიები ნოდარ დუმბაძის მოთხრობის „ჰელადოსის“ მიხედვით, აღზრდის კონცეპტი (მოზარდის სახე) რევაზ ინანიშვილის პროზაში, მოზარდის სახე ჯემალ ქარჩხაძის მოთხრობაში „სასწაული“ და სკოლის საბჭოთა მოდელი გოდერძი ჩოხელის „ლუკას სახარების“ მიხედვით. ჩამოთვლილმა ნაწარმოებებმა მოგვცა შესაძლებლობა სიღრმისეულად გვეკვლია აღზრდის კონცეპტების სხვადასხვაგვარობა, თუმცა ეპოქიდან გამომდინარე, აქცენტი მაინც გაკეთა ე.წ საბჭოთა სკოლის/აღზრდის სიტემის თავისებურებასა და მის გავლენაზე ლიტერატურაში. კვლევამ გამოავლინა, რომ საბჭოთა ეპოქა, სოციალისტური რეალიზმის ლიტერატურული კანონი ურთულეს გამოწვევებს უქმნიდა ქართულ ლიტერატურას, რადგან სახელმწიფო ცდილობდა ეკონტროლებინა მხატვრული აზროვნება. რამდენადაც რთული იყო ეს გამოწვევა, იმდენადვე უნიკალური იყო იგი; მიუხედავად გამოწვევებისა, ქართველი ავტორები განაგრძობდნენ ბავშვებისა და მოზარდებისთვის განკუთვნილი ლიტერატურის შექმნას, განაგრძობდნენ უფრო დიდი მონდომებით, ძალისხმევით და სუფთა მოტივაციით.

2.1. პიროვნებად ჩამოყალიბების რეცეფცია-რეფლექსიები ნოდარ დუმბაძის „ჰელადოსში“

ქვეთავში ვაანალიზებთ ნოდარ დუმბაძის ერთ-ერთ ყველაზე პოპულარულ მოთხრობას - „HELLADOS“, რომელიც სასკოლო პროგრამაშია შეტანილი და რომელზეც თაობები იზრდება. კვლევაში აქცენტი არა იმდენად მოზარდებს შორის თავის დამკვიდრებისათვის ბრძოლისას წარმოქმნილ კონფლიქტზე კეთდება, რამდენადაც სხვადასხვა ეროვნების ყმაწვილთა თანაარსებობაზე. გამოიკვეთა, რომ ნოდარ დუმბაძემ ეროვნული იდენტობის საკითხი სრულიად სხვა რაკურსით, განსხვავებული კონტექსტით ასახა მოთხრობაში. მოთხრობის პოპულარობის ერთ-ერთი მიზეზი კი, ჩვენი დაკვირვებით, სწორედ რაკურსის ორიგინალურობაა, რადგან მე-20 საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში, ფაქტობრივად, არ მოიპოვება განსხვავებული ეროვნებისა და კულტურული ნორმატივების მატარებელი მოზარდების სახეები და ანარეკლი მათ შორის წარმოქმნილი კონფლიქტებისა (გარკვეული სხვაობების ნიადაგზე). მწერალი პერსონაჟების გრძნობათა ბუნებას ექსპრესიულად ხსნის, შესაბამისად, წაშლილია ეროვნული ბარიერის არსებობის საკითხი, რამდენადაც ნაწარმოების ძირითად თემას სწორედ ეს წარმოადგენს. ნოდარ დუმბაძე წარმოადგენს სოციალური და კულტურული გარემოს ანალიზს იმ ინტელექტუალური თუ სულიერი ორიენტირების წარმოსაჩენად, რომლებშიც განსხვავებული ეროვნული იდენტობის მქონე ადამიანების შესახებ ასევე განსხვავებული წარმოდგენები არსებობს. როგორც წესი, ამ განსხვავებულობას კოლექტიური აზროვნება იზიარებს, რაც, თავის მხრივ, სტერეოტიპებს ქმნის; საგანგებოდაა აღინიშნული ნოდარ დუმბაძის პერსონაჟი ქალი/მასწავლებლები, განსაკუთრებული კასტა, რომელსაც მწერალი გამორჩეული სიყვარულით, ირონიითა და გამომსახველობით გვიხატავს. სოხუმელი იანგულისთვის თბილისელობა „ჰარიფობაა“, ხოლო ჯემალისთვის კი ბერძენობაა

ერთგვარი „სისუსტე“. თუ ბერძენი იანგულის ყოჩობა სამშობლოდან შორს ყოფნით გამოწვეული კომპლექსებიდან შეიძლება მომდინარეობდეს, ჯემალის მემბოხე ბუნება მაშინ იკვეთება, როდესაც აცნობიერებს, რომ არ უნდა ჩაგრულის როლში ყოფნა. ეს ის ასაკია, როცა მოზარდები უფროსების დაუხმარებლად, მალულად ცდილობენ „საქმის მოგვარებას“, ძალების დემონსტრირებით უპირატესობის მოპოვებას.

„HELLADOS-ში“ მეოცე საუკუნის ორმოციანი წლებისათვის დამახასიათებელი მეტყველება გხვდება. აშკარაა, რომ ფრივოლურ/სლენგური ლექსიკა, დროისა და სივრცის ცვლილებასთან ერთად, ძირეულადაა შეცვლილი. ამასთან, მნიშვნელოვანია ენობრივი გამოხატულების განსხვავების აღნიშვნა სოფელსა და ქალაქში. კვლევის შედეგად გამოჩნდა, რომ მოთხრობაში უხვადაა ავტორისეული/ნარატორისეული კომენტარები, წიაღსვლები და შეფასებები, რადგან ის ამბავს პირველ პირში გვიამბობს. მიუხედავად ამისა, „HELLADOS-ი“ მოზარდის თვალთ დასახულ სამყაროს იდეალურად ასახავს. საბჭოთა რეპრესიებმა, ეკონომიკურმა გაჭირვებამ, ომის ტრაგედიამ, მძიმე ცხოვრებამ, შიმშილმა და სიცივემ საკლასო ოთახებშიც შეაღწია, რამაც მწერლის ბიოგრაფიაში მძიმე კვალი დატოვა. მისი მოგონებები არერთ ნაწარმოებში აისახა, ამის ერთ-ერთი ნათელი მაგალითია მოთხრობა „ნუ გააღვიძებ“, სადაც მწერალი ჩვეული იუმორით, ტრაგიკულ პერსპექტივასთან შეზავებულად ასახავს ომისდროინდელი სოფლის ცხოვრებას, სკოლის სივრცეს; ნათელი მაგალითია მოთხრობა „ხაზარულა“, რომელიც ხის *შემინების* უძველეს ტრადიციას ეფუძნება, სადაც ქალაქიდან სოფელში იძულებით გადასულ ავტორს, ომის სიმძაფრესთან ერთად, ფურცლებზე გადააქვს ბავშვობის ისტორიები, რითაც ჟამის მხატვრულ ქრონიკას ქმნის.

ნაწარმოებების სიღრმისეული კვლევის შედეგად ცალსახა ხდება, რომ ნოდარ დუმბაძის მოზარდი პერსონაჟები განცდის სიმძაფრით, ემოციათა სიჭარბით, გულწრფელობითა და მტკიცე ხასიათით სამუდამოდ ამახსოვრდება მკითხველს. ამ ტექსტებში აღზრდის კონცეპტებზე უფრო მნიშვნელოვანი ცოცხალი ადამიანური ურთიერთობებია - აქ სწორედ ცხოვრებაა ყველაზე დიდი მასწავლებელი. დუმბაძისეული სწავლა/სწავლებაც სწორედ ყოფით სიტუაციებში მიღებულ გაკვეთილებს, პირად და ახლობელთა, ოჯახის წევრების, მშობლების, მასწავლებლების გამოცდილებას ემყარება და არა თეორიულ ცოდნას.

2.2. აღზრდის კონცეპტი (მოზარდის სახე) რევაზ ინანიშვილის პროზაში. ქვეთავში განხილულია აღზრდის კონცეპტი (მოზარდის სახე) რევაზ ინანიშვილის პროზაში. მართლაც, შეუძლებელია ამ თემის კვლევა რევაზ ინანიშვილის შემოქმედების (განსაკუთრებით მცირე პროზის) გარეშე. ლიტერატურას ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს ბავშვის აღზრდა-განათლებაში და რამდენადაც აქვს მნიშვნელობა, იმდენადვე აქვს გავლენა, ამიტომაც არის ბავშვებისთვის წერა განსაკუთრებულად საპასუხისმგებლო და მძიმე შრომა. კრიტიკოსები ინანიშვილს ხშირად

„ცრემლიან მწერლად“ მოიხსენიებენ. ზნეობრივი, ემპათიური, სხვისი ტკივილ-სიხარულის გამზიარებელი ადამიანი - ასეთია ინანიშვილის პროზის პროტოტიპიც, პროტაგონისტიც. სწორედ ამიტომ, რეზო ინანიშვილის ნაწარმოებები განკუთვნილია, როგორც პატარებისთვის, ასევე - ზრდასრული ადამიანებისთვის. რამდენადაც სევდიანია, იმდენადვე იმედისმომცემია მისი მცირე პროზა, განსაკუთრებით, ნოველები, რომლებიც სასკოლო-სასწავლო პროგრამაშიცაა შეტანილი. მე-20 საუკუნის 30-იანი წლების მიწურულს, როდესაც საბჭოთა კავშირში დიდი რეპრესიები მიმდინარეობს, ქვეყანა კიდევ ერთ მსოფლიო ომში ჩაბმისთვის ემზადება; რიგით მოქალაქეთა ყოველდღიური ცხოვრება მიმდებარეობს - გაჭირვება, ეკონომიკური კრიზისი, დემორალიზებული საზოგადოება, დიდ რეპრესიებს შეწირულ ადამიანთა ბედი და გამოუთქმელი შიში ყველა მოქალაქეს თან დაჰყვება. ამ პირობებში მცხოვრები ახალგაზრდები, სამყაროზე საკუთარი შეხედულებების ჩამოყალიბებას იწყებენ და ინანიშვილის პროზის პერსონაჟებად იქცევიან. მათი თვალთ დასახული სინამდვილე მწერლის მოთხრობების ფონია. ეს კონკრეტული დრო და სივრცე იქცევა ინანიშვილისათვის მხატვრული განზოგადების საშუალებად.

რევაზ ინანიშვილს განსაკუთრებული სამწერლობო ენა აქვს - მარტივი, მსუბუქი და ლაკონიური; ინანიშვილმა არა მხოლოდ განსაზღვრა ქართული საბავშვო ლიტერატურის პოლიტიკა, არამედ ის ორგანულ კალაპოტში ჩააყენა. მსჯელობის ამ ეტაპზე შემოდის კითხვები, რომელზეც ნაშრომში პასუხი ეცემა: და მაინც, რა არის მის მოთხრობებში ასეთი მიმზიდველი და ადამიანური, როგორი თვალთ ხედავს მწერალი სამყაროს? მისი ტექსტები „დამრიგებელი“ და „შორი თეთრი მწვერვალი“ მოზარდის ცხოვრების ყველაზე აქტიურ ფაზასა და სივრცეს ასახავს - ესაა მოწაფეობა, სკოლა, საკლასო ოთახი, სადაც მასწავლებელი ხშირად მთავარ როლშია. ის, სწავლებასთან ერთად, აღმზრდელობით გავლენას ახდენს მოზარდზე. ორივე მოთხრობაში სრულიად ურთიერთსაწინააღმდეგო დამოკიდებულებებია წარმოჩენილი. „დამრიგებელში“ მასწავლებელი მოსწავლის უხერხულობას ბავშვის სახეზე კითხულობს და ცდილობს მძიმე ეკონომიური მდგომარეობით გამოწვეული ემოციური განცდა გაუადვილოს. მოთხრობაში „შორი თეთრი მწვერვალი“, პირიქით - მასწავლებლის უგულო, არაემპათიური დამოკიდებულება მოზარდის ტრავმირებას იწვევს. „დამრიგებელში“ რევაზ ინანიშვილი მიგვანიშნებს პატარების როლზე ჩვენს ცხოვრებაში. ისინი ჩვენი თვალთახედვის საზღვრებს აფართოებენ და სამყაროს განსხვავებულად აღქმაში გვეხმარებიან, ხოლო ნაწარმოებში „შორი თეთრი მწვერვალი“ მწერალი ასახავს ყმაწვილისადმი უფროსის იმგვარ დამოკიდებულებას, რომელმაც შესაძლოა დააზიანოს მოზარდის ფსიქიკა. ორივე ტექსტში ხაზგასმულია დამრიგებლისა და, ზოგადად, მასწავლებლის, მნიშვნელოვანი როლი - ის ზოგჯერ ავად, ზოგჯერ კი სასარგებლოდ ვლინდება მოზარდის ღირებულებების ფორმირების პროცესში. მოთხრობაში „დამრიგებელი“ მწერალი

სიფრთხილით მიანიშნებს მკითხველს, თუ როგორ შეიძლება მოზარდი უნებურად, უფროსების უყურადღებობით, სრულიად დაუცველ გარემოში აღმოჩნდეს. ნაწარმოები პირველ პირშია დაწერილი, მთხრობელი-ნარატორი თავად გვიყვება საკუთარ თავგადასავალს, რაც თითქოს მწერლის ბიოგრაფიადაც აღიქმება. აღსანიშნავია, რომ რევაზ ინანიშვილის ნოველათა უმრავლესობა პირველი პირითაა დაწერილი, რაც განაპირობებს თხრობის ლირიკულობას, გულახდილ, აღმსარებლურ ტონს.

ავტორი რეტროსპექტულად გადმოგვცემს განცდილ ამბავს, მართალია, მოქმედების სივრცე მცირეა, მაგრამ განმცდელის სულიერი სივრცეა იმდენად ფართო, რომ გავრცობის საჭიროება აღარ არის. ნაწარმოებში „შორი თეთრი მწვერვალი“ მწერალი ამბავს მესამე პირში მოგვითხრობს. ეს პატარა მოთხრობა ბუნების აღწერით იწყება, მოქმედება სოფელში მიმდინარეობს. მის გმირებს სახელებიც კი არ აქვთ. არ აქვს სახელი მთავარ პერსონაჟ ბიჭს, რომელიც შემთხვევით, თითქოს სრულიად არსაიდან შემოდის თხრობაში. ბიჭი არავის ჰგავს და მაინც ყველასთვის ახლობელია. უნდა აღინიშნოს, რომ ამგვარი უხერხულობა, სოციუმიდან ამოვარდნა, არატიპურობა ზოგადად ახასიათებთ რეზო ინანიშვილის ლიტერატურული მემკვიდრეობის პერსონაჟებს. ამ კონტექსტში მაგალითად მოგვყავს 10-11 წლის გოგონა მოთხრობიდან „მირანდუხტ“, რომელიც გამოკვეთილი ინდივიდუალიზმითა და ადამიანების მიმართ ხისტი, თავისი სახელივით მკაცრი დამოკიდებულებით გამოირჩევა. მიუხედავად იმისა, რომ ნაწარმოებები მცირე ზომისაა და, ერთი შეხედვით, არ იძლევა შესასწავლი მასალის გავრცობისა და დაკვირვების შესაძლებლობას, მათში ასახული სოციალური გარემოს გათვალისწინებით, ისინი გვაძლევს საშუალებას ბევრი საინტერესო ნიუანსი, დეტალი აღმოვაჩინოთ.

ქვეთავში განხილულია რევაზ ინანიშვილის მოთხრობა „ჩიტების გამომზამთრებელიც“, სადაც ჩნდება მოზარდის უაღრესად საინტერესო სახე. ნაწარმოებში ვხვდებით სოციალურ კონტექსტს, რომელიც ფიქრისთვის მნიშვნელოვან სივრცეებს აჩენს. ჩვენი დაკვირვებით, „ჩიტების გამომზამთრებელში“ გადმოცემული ამბის განზოგადებაც თავისუფლად შეიძლება - მწერალი სწავლებისა და აღზრდის საბჭოთა პრინციპების კრიტიკით სისტემასაც აკრიტიკებს. სისტემა ქმნის ასეთ აღზრდისა და განათლების მიდგომებს, სისტემის აღზრდილები კი მისი ერთგულებით გამოირჩევიან. როგორც ამ ეპოქის არაერთი ქართველი მწერლის შემოქმედებაში, რეზო ინანიშვილთანაც ანტისაბჭოთა განწყობები შეფარულად, ქვეტექსტურად არის გადმოცემული. ხაზგასმულია, რომ რევაზ ინანიშვილის მცირე პროზაში ნათლად იხატება საბჭოთა სკოლის კონცეპტი, რომელიც ძალადობასა და საკუთარი აზრის, ინდივიდუალობის უარყოფაზე იყო დაფუძნებული. მხოლოდ ცალკეული გამორჩეული, თავისი საქმის ერთგული მასწავლებლები/აღმზრდელები ახერხებდნენ ამ სისტემაში განსხვავებული, კონკრეტულ მოსწავლეზე მორგებული პოზიციების გამოხატვას და შეფარულად მაინც აღწევდნენ მიზანს.

2.3. მოზარდის სახე ჯემალ ქარჩხაძის მოთხრობაში „სასწაული“: ჯემალ ქარჩხაძე იმ მწერალთა რიგს მიეკუთვნება, რომელთა ნაწარმოებებიც სკოლებში ისწავლება და სავსებით მიზანშეწონილადაც. ნაშრომისთვის საკვლევად შევარჩიეთ მწერლის სადებიუტო მოთხრობა „სასწაული“, რომელიც, მართალია, სასკოლო პროგრამით გათვალისწინებული ტექსტი არ არის, მაგრამ ნათლად წარმოაჩენს მოზარდის ემოციურ მდგომარეობას სწავლების პროცესში. ჩვენ მიერ წარმოებული კვლევის თანახმად, მოთხრობას აქვს ყველა კრიტერიუმი, რაც აღმზრდელობით და შთამაგონებელი ხასიათის ლიტერატურულ ნაწარმოებს სჭირდება. სიტყვა/სათაური „სასწაულის“ კონოტაცია ემოციურია, მკითხველი თავიდანვე იმის მოლოდინშია, რომ არალოგიკური, მოულოდნელი, ირაციონალური ამბის მოწმე გახდება. სასწაული, რომელიც ზებუნებრივი მოვლენაა თავისი შინაარსით, ცხადია, რელიგიურ და მისტიკურ წარმოდგენასთანაა დაკავშირებული, რაც ჯემალ ქარჩხაძის შემოქმედებისთვის არ არის უცხო ფენომენი, თუმცა ხსენებულ მოთხრობაში საქმე ნამდვილად არ გვაქვს ზებუნებრივ მოვლენასთან - მოთხრობა უფრო იმის ხაზგასმას, რომ სასწაულები ხშირად ძალიან რეალურია, ყოფითი მოვლენებიდან შეიძლება ამოიზარდოს, ნამდვილად ხდება და ხდება მოულოდნელად.

მოთხრობა 13 წლის მოსწავლე ბიჭის, გია ბარბაქაძისა და მისი მათემატიკის მასწავლებლის, რაჟდენ კაპანაძის ურთიერთობაზეა. მათ შორის კონფლიქტია. რაჟდენ კაპანაძე ხნიერი საბჭოთა მასწავლებლის ტიპური სახეა. მისთვის ბუნებრივია მოზარდის დასჯა, თუნდაც ეს მოზარდისთვის საზიანო იყოს. გია ბარბაქაძე ტიპური მოზარდი-მოსწავლის სახეა, რომელსაც, სხვა ბიჭებზე, სპორტი უყვარს და ამის გამო შეიძლება ბევრი ტყუილიც კი თქვას. მოთხრობაში ბიჭი შემთხვევით სიკვდილისგან გადაარჩენს მასწავლებელს. ნაწარმოებში ფაქტობრივად, მთავარი პერსონაჟის პიროვნებად ჩამოყალიბების პროცესს ვაკვირდებით - სწორედ აქ და სწორედ ახლა იბადება 13 წლის მოზარდში პიროვნება, რადგან ის გადააფასებს განვლილსა და დანახულს და სწავლობს მოვლენების განსხვავებული პერსპექტივიდან აღქმას. ჩვენი დაკვირვებით, ავტორი ამ კონკრეტულ მოთხრობაში (ზოგადად, თავის ნაწარმოებებში) ეხება ცხოვრებისეულ ლოგიკას, არჩევნის თავისუფლების პასუხისმგებლობას და, ზემოთქმულის საილუსტრაციოდ, ხშირად დიქოტომიებსა და კონტრასტულობას იყენებს, რათა ფილოსოფიურ, ყოფით თუ მისტიკურ საკითხებში ჩაღრმავება უფრო მარტივად მოხერხდეს. აღსანიშნავია, რომ ამ ხერხს ავტორი არა მხოლოდ „სასწაულში“, არამედ სხვა ნაწარმოებებშიც მიმართავს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ფილოსოფიური განსჯისა და ღრმა ფსიქოლოგიური ინტერპრეტირების პროცესი ჯემალ ქარჩხაძის, როგორც მწერლის, ბუნებრივი მდგომარეობაა და ამ მდგომარეობაში მკითხველიც თავისუფლად, ბუნებრივად შეჰყავს, მწერლის ფიქრი მკითხველის ფიქრია, მისი ნაზრები - მკითხველის მიგნება, მისი ცხოვრების გზა - მკითხველის მიერ გავლილი, მისი აღმოჩენები - მკითხველის ცხოვრებისეული მიღწევა. „სასწაულში“

ვხედავთ მასწავლებელს, რომელსაც თითქოს სწორხაზოვანი აზროვნების მიღმა შეუძლია ნამდვილად მნიშვნელოვანის დანახვა და აღმოჩენა - მოწაფეცა და მასწავლებელიც სასწაულს ელიან, რადგან სასწაული თუ გადაარჩენთ (აქ მხოლოდ მოზარდი არ ელის სასწაულს, ეს სათაური ორივე პერსონაჟს მიემართება). ბოლოს ის, მართლაც, ხდება, სასწაულის ძალით გადაურჩება ერთი საშემოდგომო გამოცდასა და მეორე - სიკვდილს; სასწაულის, რომელიც მათ ცხოვრებას, განსაკუთრებით კი, მოზარდისას, რადიკალურად ცვლის.

2.4. სკოლის საბჭოთა მოდელი გოდერძი ჩოხელის „ლუკას სახარების“ მიხედვით. ქვეთავში განხილულია საბჭოთა სკოლის მოდელი გოდერძი ჩოხელის მოთხრობის „ლუკას სახარება“ მიხედვით. კვლევის დასაწყისში ვსვამთ კითხვას, თუ რატომ აირჩია მწერალმა ოთხი სახარებიდან ლუკასი, რით განსხვავდება ლუკას სახარება დანარჩენებისგან? კითხვებზე პასუხს რუსი საეკლესიო მწერლისა და არქეოლოგის ალექსანდრ ივანოვის ნაშრომში „სახელმძღვანელო ახალი აღთქმის წმიდა წიგნთა შესასწავლად“ ვპოულობთ, რომლს ანალიზის შედეგადაც ვასკვნით შემდეგს: ლუკა ქრისტეს წარმოაჩენს, როგორც ღვთაებრივი, ასევე ადამიანური კუთხითაც, თუმცა მთავარი, რითაც ლუკას სახარება გამოირჩევა, არის ის აზრი, რომ იესო ქრისტე, ძე ღმერთი, წარმათათვისაც მესიაა და მათთვისაც განკაცდა. ამასთან ლუკა, რომელიც პავლე მოციქულის მოწაფეა და რომელსაც აქვს კარგი ბერძნული განათლება, ცდილობს თავის სახარებას წმიდა ისტორიული კვლევის ხასიათი მისცეს. ლუკა მახარებელი განამტკიცებს თეოფილეს ქრისტიანულ სწავლებას და განზრახული აქვს დაამტკიცოს, რომ გამართლება ადამიანს ეძლევა არა წარმოშობის მიხედვით, არამედ - შინაგანი ღირსებით, როგორც ამას პავლე ამტკიცებს (ლუკ. 4.25-27; 18.14 და სხვა ადგილები). ამიტომაც ის საუბრობს ქრისტეზე, როგორც ყველა ხალხისა და ყველა წარმართის მაცხოვარზე (2.31-42), სხვა მახარებლებზე უფრო ხშირად ახსენებს წარმართი სნეულების განკურნებას იესოს მიერ, მათ რწმენას (7.2-9; 17.14-19) [ივანოვი, 2022:57]. ლუკა მახარებელი ცდილობს თავი აარიდოს სიტყვა წარმართის უარყოფით კონტექსტში მოხსენიებას, რათა არ მოხდეს არასწორი გაგების შედეგად წარმოქმნილი გაუგებრობა.

ჩვენი დაკვირვებით, სწორედ ამგვარი პოზიციის გამო აირჩია გოდერძი ჩოხელმა ოთხი სახარებიდან მაინც და მაინც „ლუკას სახარება“ და პერსონაჟსაც მახარებლის სახელი უწოდა. ეს არც იყო გასაკვირი იმდენად, რამდენადაც თავად მწერლის შინაგანი სამყაროა დიქოტომიური: წარმართულ-ქრისტიანული, მიწიერიც და მისტიკურიც, ამოუცნობიც და ნაცნობიც, მარტივიცა და რთულიც. წინააღმდეგობრივი ბუნება კი შენივთდა და განსხეულდა მის მიერ შექმნილ მხატვრულ სახეებშიც. გოდერძი ჩოხელის მოზარდები ერთნაირები არ არიან; აქ ვხედავთ ლუკას, რომელიც სათუთად ინახავს მამის დანატოვარ განძს. მას სიყვარულის, ხსოვნისა და პატივისცემის უნარი აქვს. ვხედავთ უფროსკლასელ აფციაურს, რომელსაც დირექტორი ლუკას გაროზგვას ავალებს. გოდერძი ჩოხელის შემოქმედებისთვის დამახასიათებელია მითოლოგიზმი

და ფსიქოლოგიზმი, რაც მას ზღაპრულ ელფერსაც აძლევს. ეს ნაწარმოებიც სწორედ ასეა დაწერილი - აქ ზღვარი ზღაპარსა და რეალობას შორის წაშლილია, თუმცადა ტექსტი რეალურ ამბავს, მწერლის ბიოგრაფიულ პასაჟებს ეფუძნება, მასში ვლინდება ეპოქისეული განათლების სისტემის დამოკიდებულება რელიგიური გრძნობებისადმი.

დირექტორის არაადამიანური სიმკაცრეც აღზრდის მეთოდი კი არა, პარტიული დავალების შესრულებაა - ზოგადად, სამაგალითო დასჯა ძალადობრივი რეჟიმის შემადგენელი ნაწილია და მასების საყოველთაო დამორჩილებას ემსახურება, დირექტორის არაადამიანური სიმკაცრეც, აღზრდის მეთოდი კი არა, პარტიული დავალების განხორციელებაა. კვლევისას კიდევ უფრო ნათელი გახდა, რომ გოდერძი ჩოხელმა „ლუკას სახარებაში“ წარმოაჩინა საბჭოთა სკოლაში გაბატონებული სწავლებისა და აღზრდის სასტიკი მეთოდები. ერთი უბრალო, სოფელში მცხოვრები ობოლი მოზარდის ტრაგიკული ცხოვრების ფონზე ამის წარმოჩენა უფრო ადვილი აღმოჩნდა - ლუკა სიწრფელით, კეთილშობილებითა და სიყვარულით გაუმკლავდა ტოტალიტარიზმის გამოწვევებს. მიუხედავად იმისა, რომ ნაწარმოები დრამატული ხასიათისაა (ან სწორედ ამიტომ), მწერალი მას მაინც იმედიანად ასრულებს.

თავი III - მოზარდთა ფსიქოტიპ(ებ)ი პოსტმოდერნისტულ ტექსტში

დისერტაციის მესამე თავში განხილულია მოზარდთა ფსიქოტიპ(ებ)ი პოსტმოდერნისტულ ტექსტში თანამედროვე ავტორთა ტექსტების მიხედვით: განხილული და ნაკვლევია კონცეპტები: „პირველი სიყვარული“ და „ზრდა“ ნაირა გელაშვილის რომანში „მე ის ვარ“, მოზარდის სახე ლაშა ბუღაძის პოსტმოდერნისტულ მინირომანში „ბოლო ზარი“; გაანალიზებულია მოზარდისა და ოჯახის ურთიერთობები თამარ გეგეშიძის „საშლელების“, ანა კორძაია-სამადაშვილის „გიმნაზისტკას“ მიხედვით; ნაკვლევია მოზარდი და „ომის ტრავმა“ ნუგზარ შატაძის მოთხრობა „მოგზაურობა აფრიკაში“ და თამთა მელაშვილის მინირომანის „გათვლა“ მიხედვით. წინამდებარე თავშიც (ისევე, როგორც საკვალიფიკაციო ნაშრომისა პირველსა და მეორე პასაჟში) ყურადღებას ვამახვილებთ, არა საკუთრივ საბავშვო ლიტერატურაზე, არამედ - ლიტერატურაზე ბავშვებისა და მოზარდების შესახებ; ტექსტებზე, რომელთა მხატვრული ღირსება, უდავოდ, მაღალია. ისევე, როგორც მსოფლიო მწერლობა, ქართული ლიტერატურაც ეხება თანამედროვე პოლიტიკურ-სოციალურ საკითხებს, რომლებსაც მოზარდები აწყდებიან და რაც მოიცავს თაობათა შორის სხვაობის, ურბანიზაციის, ტექნოლოგიების სოციალურ ურთიერთობებზე გავლენის, საგანმანათლებლო ზეწოლის, ტრადიციულ ღირებულებებსა და გლობალიზაციის თანმდევი გამოწვევების, კონფლიქტის თემებს. ქართველი ავტორები მოზარდი პერსონაჟების პორტრეტების, ფსიქოტიპ(ებ)ის ჩვენებით ნათელს ჰფენენ ამ საკითხებს და უბიძგებენ მკითხველს, დაფიქრდნენ სოციალურ შედეგებზე, აღზრდის კონცეპტ(ებ)ზე, განათლების

სისტემაზე, სკოლებზე, უმაღლეს სასწავლებლებზე, ქუჩაზე, ოჯახისა და საზოგადოებრივი აზრის გავლენაზე... მოზარდის თემა ქართულ ლიტერატურაში განსაკუთრებული რაკურსით, ძირითადად, გასული საუკუნიდან ჩნდება და განსაკუთრებულსავე ადგილს საუკუნის მიწურულს იჭერს, როდესაც პოსტმოდერნიზმი საბოლოოდ განიმტკიცებს პოზიციებს, ავტორები ახალი თემებისა და ფორმების ძიებით არიან დაკავებული.

მესამე თავის შესავალში მიმოხილულია პოსტმოდერნიზმის განვითარება ზოგადად და კონკრეტულად კი ქართულ ლიტერატურაში. პოსტმოდერნიზმი საუკუნის მიწურულის ზოგად კულტურულ სიტუაციას ირეკლავს და ეპოქის სულს გამოხატავს - ისევე, როგორც მოდერნიზმი - საუკუნის დასაწყისისა(ს), იქმნება ლიტერატურა, რომელიც მკითხველთა ფართო წრეებისთვისაა განკუთვნილი. პოსტმოდერნიზმი არ განასხვავებს სოციალურ კლასს, გენდერს, კანის ფერს, რელიგიას, საყოველთაოა და ზღვარს შლის ელიტურსა და მასობრივ კულტურებს შორის (განსხვავებით მაღალი მოდერნიზმის ელიტარული ბუნებისაგან). პოსტმოდერნისტული ლიტერატურის არსებითი თვისებაა, დაეფუძნოს ემპირიულ კვლევას, ავტორის პერსონალურ გამოცდილებას, გააჩნდეს მკვეთრად განსაზღვრული ფორმა. კვლევისას გამოიკვეთა, რომ XX საუკუნის დასასრული და XXI საუკუნის მიჯნა საქართველოსთვის ის პერიოდია, როდესაც საზოგადოება რიგი ფასეულობების, ტრადიციების, ცხოვრების წესების შეცვლის აუცილებლობის წინაშე დადგა; როცა თითქმის ყველა ფენამ ერთნაირად განიცადა სოციალური, ეკონომიკური თუ პოლიტიკური ცვლილება, რასაც ადამიანების მეხსიერებაში უკვალოდ არ ჩაუვლია და საზოგადოებას მძაფრი კვალი დააჩნია, რამაც ასახვა ლიტერატურაში ჰპოვა. შესაბამისად, მოზარდისადმი, მისი სულიერი სამყაროსადმი ინტერესით გამოირჩევიან პოსტმოდერნიზმის ეპოქის ცნობილი ქართველი მწერლებიც.

3.1. კონცეპტები „პირველი სიყვარული“ და „ზრდა“ ნაირა გელაშვილის რომანში „მე ის ვარ“. ქვეთავში განხილულია ნაირა გელაშვილის 2013 წელს გამოცემული მინირომანი „მე ის ვარ (ძველებური ამბავი მოზარდებისათვის)“ კონცეპტების - „პირველი სიყვარული“ და „ზრდა“ - კონტექსტში. წიგნში ასახულია სიყვარულის ამბავი, რომელიც მთავარი პერსონაჟის, ცამეტი წლის გოგონას მოზარდობის დროინდელ ამბებს მოგვითხრობს. ჩვენი დაკვირვებით, მოზარდის სახის წარმომჩენ მხატვრულ ტექსტებში თავისთავად ხდება აღზრდის კონცეპტების რეპრეზენტაცია. ეს პარადიგმები ერთმანეთის გარეშე, ფაქტობრივად, წარმოუდგენელია და ამას არაერთი ნაწარმოები ადასტურებს. ეს კავშირი მკაფიოდ წარმოჩინდება რომანში „მე ის ვარ“. ავტორი მკვეთრად უსვამს ხაზს იმას, როგორ შეუძლია მასწავლებელს, ასევე მშობელს (ზოგადად, აღმზრდელს) ჰქონდეს ღრმა გავლენა მოზარდების მორალურ და ინტელექტუალურ განვითარებაზე. ნაირა გელაშვილის რომანში პედაგოგს მხოლოდ კონკრეტული საგნის სწავლება კი არ ევალება, არამედ - პიროვნების ჩამოყალიბებაც, მასწავლებელი განსაზღვრავს არა მხოლოდ

მოსწავლის მსოფლალქმას, არამედ ემოციურ განწყობასაც. ქვეთავში პარალელია გავლებული ამერიკელი მწერლის, ჰარპერ ლის (1926-2016) საკულტო რომანთან „ნუ მოკლავ ჯაფარას“, სადაც მშობელი-მასწავლებლის პერსონაჟი, ატიკუსი, ფაქტობრივად, სკაუტისა და ჯეიმისათვის არ მხოლოდ მამაა, მშობელია, არამედ - მასწავლებელიც, აღმზრდელიც, რომელსაც შვილების მორალურ-ემოციური აღზრდაც აქვს საკუთარ თავზე აღებული და წარმატებულადაც უმკლავდება ამ ამოცანას, ნაირა გელაშვილის რომანის პერსონაჟის, ცამეტი წლის მოზარდის, მშობლებისგან და მასწავლებლისგან განსხვავებით.

მწერლის ბიოგრაფიისა და შემოქმედების კვლევის შედეგად წარმოჩინდა, რომ რომანი „მე ის ვარ“ ნაირა გელაშვილის პირადი ცხოვრებით არის ინსპირირებული, ამიტომაც არის ის ასეთი ნამდვილი და მართალი. თხრობა ხან პირველ პირში მიმდინარეობს, ხან მეორე პირში გადადის, ხანაც მესამე პირში; გარკვეულ მომენტში ავტორი მკითხველს უშუალოდ, ერთგვარი ლირიკული ინტერმეცოთი მიმართავს, რაც დისტანციას მასა და მკითხველს კიდევ უფრო ამცირებს. რომანში მოქმედება სხვადასხვა დროში მიმდინარეობს: მკვეთრად იკვეთება ნიას ცხოვრების სამი ასაკი - თინეიჯერობის დასაწყისი, ანუ ბავშვობა, ახალგაზრდობა, სადაც ის უკვე შემდგარი ლექტორია და ზრდასრულობა/მოწიფულობა. თხრობის ამგვარი სტილი - ანაქრონულობა, რეტროსპექტულობა და ფრაგმენტულობა ნაწარმოების ლიტერატურული ანალიზისთვის დიდ სივრცეებს აჩენს. გარდა იმისა, რომ რომანში ამბავი (მისი ძირითადი ნაწილი) მოზარდის ირგვლივ ტრიალებს, ვფიქრობთ, რომ ნაწარმოები განკუთვნილია არა მხოლოდ ზრდასრული, არამედ, უპირველესად, მოზარდი მკითხველისთვის და ემსახურება განსაკუთრებულ მიზანს - ერთგვარი გზამკვლევის შეთავაზებას საკუთარი თავის აღმოჩენის რთულ და ერთი შეხედვით, დაუძლეველ გზაზე. გამოვლინდა, რომ ნაირა გელაშვილის მოზარდი პერსონაჟები განსაკუთრებული მგრძნობელობით, ემოციურობით, რეფლექსიითა და თვითრეფლექსიით გამოირჩევიან. ისინი ადრეული ასაკიდანვე ცდილობენ საზოგადოებრვ გამოწვევებთან გამკლავებას, ბრძოლას სტერეოტიპებთან და საკუთარი იდენტობის, განსაკუთრებულობის შენარჩუნებას. ასეა „სარკის ნატეხებში“, „სერსოში“, ასეა მწერლის მთელ ლიტერატურულ მემკვიდრეობაში. ნაირა გელაშვილის პერსონაჟები უადვილებენ მოზარდს პრობლემასთან, ასაკობრივ სირთულეებთან გამკლავებას. მწერალმა კარგად იცის, რომ ყველანი ჩვენი ბავშვობიდან და ამ პერიოდში მიღებული სულიერი ტკივილებიდან, შთაბეჭდილებებიდან, ღირებულებებიდან მოვდივართ, ამიტომაც ცხოვრების ამ პერიოდზე განსაკუთრებული სიწრფელითა და სიღრმით წერს.

3.2. მოზარდის სახე ლაშა ბულაძის პოსტმოდერნისტულ მინირომანში „ბოლო ზარი“.

სადისერტაციო თემის კვლევის ფარგლებში არჩევანი ლაშა ბულაძის „ბოლო ზარი“ შევაჩერეთ, რომელიც პოსტმოდერნისტული პერსპექტივიდან გავაანალიზეთ. „ბოლო ზარში“ წარმოჩენილია

თბილისის ერთ-ერთი პრესტიჟული სკოლის დამამთავრებელი კლასის მოსწავლეთა ცხოვრება. „ბოლო ზარი“ თამამიც და ერთი შეხედვით, რეალისტური ტექსტია, თუმც ნაწარმოები პოსტმოდერნიზმის გავლენას განიცდის და სათქმელის მაქსიმალური სიხისტით გამოირჩევა. სათაური „ბოლო ზარი“ კონცეპტუალურია. ეს, ერთი შეხედვით ჩვეულებრივი, სასკოლო რიტუალი/ტრადიცია, ძალიან სევდიანი სანახავიცაა, რადგან იმ ადამიანების მდგომარეობის ილუსტრაციას წარმოადგენს, რომლებსაც წინ უცხო, გრძელი და რთული გზა აქვთ გასასვლელი და ერთმანეთს გამამხნეველი სიტყვებით ემშვიდობებიან. რომანი დაყოფილია თავებად, რომელთაც ავტორი „ზარებს“ უწოდებს, შესაბამისად, ვხვდებით არა „პირველ თავს“, არამედ - „პირველ ზარს“, მეორეს და ა.შ.. იგი სულ ოცი „ზარისგან“ შედგება; ამის შემდგომ წიგნში თავები „ბოლო ზარი“ და „ათი წლის შემდეგ“ გვხდება. ლაშა ბულაძე ცდილობს არ მიატოვოს საკუთარი პერსონაჟები და „ათი წლის შემდეგ“ გვიყვება პოსტსასკოლო ცხოვრების შესახებ. „ბოლო ზარი“ ჟარგონით გადატვირთული ნაწარმოებია, რომელიც იმ პერიოდის თანამედროვე ახალგაზრდობის პრობლემებს ეხმიანება და ყველას ამ „მმაზიჭობის“ ქარგაში აქცევს. ეს ლექსიკა, ეს დამოკიდებულებები უნდა ასახოს ლიტერატურამაც, რომელიც რეალობის რეფლექსირების უტყუარი ფუნქციით გამოირჩევა.

„ბოლო ზარში“ ავტორი კი არ აფასებს მოვლენებს, არამედ ამზავს გვიყვება, ოღონდ ამას ისე ახერხებს, რომ მის სკეპტიციზმს იოლად ამოვიკითხავთ: რომანში როგორც რელიგიური, ასევე სოციალური და კულტურული თემების პაროდირებასაც ვხვდებით. ჩვენი აღმოჩენით, ეს უფრო პასტიშია, ვიდრე პაროდია. პასტიში ემოციურად უფრო ნეიტრალურია და მოკლებულია უარყოფით ენერგიას; პაროდია იცის, რომ სადღაც არსებობს იდეალი, პასტიში კი იდეალს არ სცნობს. პასტიშით ოსტატურად მჟღავნდება პოსტმოდერნიზმისთვის დამახასიათებელი ორმაგი კოდირება. ერთი მხრივ, იგი პაროდის ტრადიციული ფუნქციით ვლინდება და, მეორე მხრივ, პაროდის შესაძლებლობასაც კი დასცინის. მწერალმა „ბოლო ზარი“ თანადროული რეალობის გათვალისწინებით დაწერა. ჯოჯოხეთურ ყოფას, ბუნებრივია, „დავარცხნილი“, მოხდენილი მხატვრული სტილი, ენა არ მოუხდებოდა, ამიტომაც საუბრობენ ლაშა ბულაძის პერსონაჟები სპეციფიკური ენით, სლენგით, რაც ესთეტიკურ ღირებულებებზე აღზრდილ მკითხველს, ერთგვარად, აშორებს ამ ტექსტისგან, თუმც XXI საუკუნის პირველმა ოცწლეულმა დაამტკიცა, რომ ამგვარ ნარატივს არაერთი სხვა ახალგაზრდა ავტორიც სთავაზობს მკითხველს.

კვლევისას გამოიკვეთა, რომ მწერლის დამოკიდებულება 90-იანი წლების მიწურულის მოზარდების მიმართ არაერთგვაროვანია, რამდენადაც დასცინის მათ, იმდენადვე თანაუგრძნობს, რამდენადაც არარეალურად ჟღერს იქ გადმოცემული სიტუაციები, იმდენადვე რეალურია, რადგან, თავის მხრივ, რეალობა არის არადამაჯერებელი. წიგნი ეპოქის სულისკვეთებას გამოხატავს, იმ ეკლექტურობას, დაბნეულობას, გაურკვეველობას, ქაოტურობას,

მენტალურ და ეკონომიკურ გაჭირვებას, ღირებულებათა სისტემის ჩამოშლას, რამაც იმდენად ღრმად დატოვა კვალი, რომ სასკოლო ცხოვრებას დღემდე ატყვია.

3.3. მოზარდი და ოჯახი (თამარ გეგეშიძის „საშლოლები“, ანა კორძაია-სამადაშვილის „გიმნაზისტკა“). ქვეთავში განვიხილეთ მოზარდისა და ოჯახის მიმართება ანა კორძაია-სამადაშვილისა და თამარ გეგეშიძის ტექსტებზე დაყრდნობით. ჩვენი დაკვირვებით, საინტერესოდ და არაერთგვაროვნად ერწყმის ერთმანეთს ოჯახისა და მოზარდის საზოგადოებასთან ინტეგრირების თემა ლიტერატურულ ნაწარმოებებში. თუ სადმე აქვს სიმბოლური დატვირთვა მოზარდის ფენომენს, განსაკუთრებით იმ კონტექსტში, სადაც ოჯახი არა მხოლოდ ტრადიციული შინაარსის მქონე ფენომენადაა წარმოდგენილი, არამედ მნიშვნელოვანი კონცეპტის სახეც აქვს. ეს კონცეპტი შესაძლოა იყოს, ზოგადად, ძველი თაობა, სისტემა ან რაიმე ინსტიტუცია, რომელიც კვდება, დროს ეწირება, ხოლო მოზარდი ამ კონცეპტის ოპონენტად, ანტაგონისტადაა წარმოდგენილი, რომელიც ამარცხებს ან ცვლის მას.

რადგან მოზარდები დამოუკიდებლობას ეძებენ, მათი ურთიერთობა ოჯახის წევრებთან იცვლება. შესაძლოა წარმოიშვას კონფლიქტები მშობლებთან, მეურვეებთან, და-ძმებთან ან ნათესავებთან; ეს ხდება მაშინ, როდესაც ისინი ცდილობენ იპოვონ ბალანსი ავტონომიურობასა და დამოკიდებულებას შორის. ავტონომიის ცნების განსაზღვრისას ძირითადი აქცენტი კეთდება უფროსების გავლენისგან გათავისუფლებაზე, მაგრამ შეუძლებელია, გარდამავალ ასაკში ადამიანი მათზე არ იყოს დამოკიდებული. ოჯახი მნიშვნელოვანი თემაა მოზარდისა და მისი განვითარებისთვის, ზოგჯერ იმდენადაც, რომ ის განსაზღვრავს მოზარდის სამომავლო პიროვნებასაც, განსაკუთრებით ისეთ ტრადიციულ კულტურებში, როგორც ქართულია, შესაბამისად, ლიტერატურა ოჯახის (როგორც, მინიმუმ, თემის) იგნორირებას არ და ვერ ახერხებს. ამ მიმართულებით ერთ-ერთი ყველაზე ნიშანდობლივი ტექსტია „გიმნაზისტკა“, რომელიც ეხება მოზარდების გამოცდილებებსა და გამოწვევებს და, ამავდროულად, წარმოაჩენს აღზრდის კულტურულ და სოციალურ ელემენტებს, რაც საკმაოდ რელევანტურია თანამედროვე სამყაროში.

ტექსტი მცირე ზომისაა, შინაარსი - გასაგები და მკაფიო, მიუხედავად იმისა, რომ თხრობა არ არის ერთმნიშვნელოვნად ლინეალური. მთავარი პერსონაჟი ცამეტი წლის გოგონაა, საკუთარი ფიქრებითა და ოცნებებით, რომლის დედაც აღზრდის განსხვავებულ მეთოდს მიმართავს, განსხვავებულს იმ სამყაროსგან, რომელშიც გოგონას უწევს ცხოვრება. ამბავი პირველ პირშია მოთხრობილი; მოთხრობელი უშუალოდაა კონკრეტული ამბის თანამონაწილე: ეს ამბავი/ამბები მასზე რეალურად ახდენს მნიშვნელოვან გავლენას ან მის ირგვლივ ვითარდება; ის განმცდელიცაა და აღმქმელიც ერთდროულად. კვლევისას წარმოჩინდა, რომ ნაწარმოებში იმდენად არ ჩანს ავტორის პოზიცია, როგორც სუბიექტის, რამდენადაც სრული სიზუსტითაა

გადმოცემული ცამეტი წლის მოზარდის ემოციური მდგომარეობა და ის ოჯახური ამბავი, რომელიც ნებისმიერ გოგონას შეიძლება გადახდენოდა, მით უფრო, მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრის საქართველოში. თავის მხრივ, ეპოქის დასახელების საფუძველს გვაძლევს დედის აღზრდის მეთოდი და უცხო ეროვნების აღზრდელის ფენომენი, თუმცა ეს ერთმნიშვნელოვნად არ ნიშნავს იმას, რომ ნაწარმოებში ეპოქა დაკონკრეტებულია. მართალია, გადმოცემული ამბავი, გარკვეულწილად, ტოვებს შთაბეჭდილებას, რომ იგი უფრო ადრე მოხდა. იმდენად მნიშვნელოვანი არ არის ის, თუ როდის მოხდა, რამდენადაც ის, რა მოხდა და რა იყო ამის მიზეზი.

ტექსტში ასახული ზეწოლა, რომელსაც ოჯახი (ამ შემთხვევაში, მკაცრი დედა და გულგრილი მამა - ისევე, როგორც რევაზ ინანიშვილის მოთხრობაში „ჩიტების გამომზამთრებელი“) მოზარდზე ახდენს, გადმოცემულია ძლიერი ემოციური პასაჟებით; ამასთან, ხაზგასმულია სოციალური უთანასწორობაც, ეთნიკური ნიშნით დისკრიმინაციაც, ეს მწვავე სოციალური საკითხები ყველაზე უკეთ ჩანს მაშინ, როდესაც მკითხველი მოზარდთან ერთად აღმოაჩენს, რომ შურას (გოგონას ძიძა, დიასახლისი) უფლებები ოჯახში შეზღუდული აქვს. ამ პასაჟის ანალიზისას დავადგინეთ, რომ „გიმნაზისტკაში“ შურას ქმედებები, რომელიც გოგონას დედის აღზრდის მეთოდს ეწინააღმდეგება, გამოხატავს ავტორის პოზიციას. ტექსტი ემსახურება ამ მნიშვნელოვან კითხვებზე პასუხის გაცემას: რეალურად სად ირღვევა ბავშვის უფლებები და რას ნიშნავს საერთოდ იგი? შეიძლება მოზარდს ჰქონდეს თავზე ჭერი, საკვები და ტანსაცმელი, მაგრამ არ ჰქონდეს უფლება, იყოს პიროვნება.

„საშლელები“ - ასე ჰქვია თამარ გეგეშიძის წიგნს, რომელიც ჩვენი კვლევის ობიექტი გახდა. წიგნმა განსაკუთრებით მოზარდი მკითხველი მოხიბლა. ტექსტი უკვე არის სკოლის კლასგარეშე საკითხავთა სიაში. „საშლელები“ ცნობილია თავისი მიმზიდველი, დამაფიქრებელი, მარტივი და მსუბუქი თხრობით; გვიყვება ამბავს ცამეტი წლის ანას ცხოვრებაზე, რომელიც, ძირითადად, ოჯახსა და სკოლასთან არის დაკავშირებული - აქ ცალ-ცალკე ცხოვრობენ ოჯახის წევრები. ერთად არიან, მაგრამ საერთო არაფერი აქვთ. წიგნს კონკრეტული ადრესატი ჰყავს - მოსწავლეებიც და მასწავლებლებიც, მშობლებიც და აღზრდასთან დაკავშირებული ნებისმიერი პირი. სწორედ ამიტომაც ის ერთნაირად საინტერესო ყველა ასაკის მკითხველისთვის, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ის მოზარდებისთვისაა განსაკუთრებით საინტერესო, რადგან მთავარი პერსონაჟი მოზარდია. თხრობა ლინეალურია და პირველ პირში მიმდინარეობს, ნარატორი, ერთდროულად, მთხრობელიცაა და პერსონაჟიც, შესაბამისად, გვხვდება მთხრობელი „მე“ და განმცდელი „მე“; წიგნი ნამდვილად არ არის ავტობიოგრაფიული, ის ემპირიულ დაკვირვებებს ეფუძნება, რადგან ავტორი სკოლის მასწავლებელია.

ჩვენი დაკვირვებით, მწერლის ამოცანა აშკარად არ არის ის, რომ მოგვიყვას ამბავი განსაკუთრებულ ოჯახზე, განსაკუთრებულად - აქ მნიშვნელოვანია ის, რომ, ერთი შეხედვით,

არაგანსაკუთრებულში აღმოაჩინოს მკითხველმა ის, რაც შემდეგ თანაზიარობას გაუჩენს, დააკავშირებს პერსონაჟთან. „საშლელების“ მთავარ პერსონაჟს ოჯახთან, სკოლასთან, სამეგობროსთან მიმართებით პრობლემები და პროტესტ(ებ)ი აქვს, ასაკი ამის განმაპირობებელია. ავტორი ამ პროცესს სრული სიზუსტით აღწერს და ეჭვიც კი არ გვეპარება, რომ მოზარდი გოგოს დღიურებს ვკითხულობთ. საინტერესოა, როგორ ასახავს გადაღლილი დედისა და გულგრილი მამის სახეს თამარ გეგეშიძე, განსაკუთრებით, მამის, რომელიც სადისერტაციო ნაშრომში წარმოდგენილი, სხვა ნაწარმოებების პერსონაჟი მამების მსგავსად, გამოირჩევა გულგრილობით, მაგრამ განსხვავებულია თავისი უदारდელობით.

ქვეთავში აღნიშნულია კიდევ ერთი დაკვირვებაც, რომ ქართველი ავტორების მიერ დახატული დედები, ზოგადად, ჰიპერმზრუნველობით გამოირჩევიან, რაც შვილისადმი ზრუნვის რუტინასთან განშორების სიმძელეშიც ჩანს. ამგვარი დედის სახეს ისეთ კლასიკურ ტექსტშიც ვხვდებით, როგორცაა ილია ჭავჭავაძის მოთხრობა „ოთარანთ ქვრივი“. ამ შემთხვევაში კი პირიქითაა, დედის პერსონაჟი თავისი ჰიპერინდიფერენტულობით ვლინდება და სწორედ ეს ხდება ავტორის დაკვირვების საგანი. თუ ანა კორძაია-სამადაშვილის „გიმნაზისტკაში“, მკაფიოდ არ ჩანს დედის მკაცრი აღზრდის მიზეზი, არ ჩანს დედის პერსონაჟის პრესტორია, ბექგრაუნდი, არ არის გამოკვეთილი მისი შინაგანი მდგომარეობები ან ძირითადი საქმიანობა, „საშლელებში“ ავტორი გვთავაზობს დედის მოზარდში პროტესტის გამომწვევ ქცევის მიზეზებს: იგი გადაღლილია საოჯახო რუტინით - სახლ-კარის მოწესრიგებით, უწყვეტი შრომით, მოზარდი შვილების გაზრდა-აღზრდაზე გამუდმებული ზრუნვითა და დარდით, რაშიც იგი აშკარად მარტოა.

მიუხედავად იმისა, რომ ორივე ნაწარმოები - „საშლელებიცა“ და „გიმნაზისტკაც“ პირველ პირობაში გადმოსცემს ამბავს მოზარდისა და ოჯახის ურთიერთობაზე, აღზრდის თავისებურებებზე სახლსა და სკოლაში, შედარებისთვის ეს ორი ნაწარმოები ამ კონტექსტში იმდენად არ გამოდგება, რამდენადაც ისინი ჟანრობრივადაც და ზომითაც რადიკალურად განსხვავდებიან ერთმანეთისგან. „გიმნაზისტკა“ ნოველაა და, ბუნებრივია, ავტორს არ აქვს დიდი სივრცე პერსონაჟთა ფსიქოტიპის გაშლის, სიღრმისეული ანალიზისა და ქმედებების ახსნა-განმარტებისათვის, რაც, არსებითად, არც არის ანა კორძაია-სამადაშვილის, როგორც ავტორის, ამოცანა და მიზანი; „საშლელები“ ვრცელი ნაწარმოებია, აქ თამარ გეგეშიძის ჩანაფიქრით, მეტი დრო ეთმობა თითოეული მნიშვნელოვანი პერსონაჟის, განსაკუთრებით, ოჯახის წევრების დახასიათებასა და ხასიათის ანალიზს, რაც დედის პერსონაჟის ქცევის გამართლების საფუძველს თუ არ გვამლევს, ქალისადმი თანაგრძნობას მაინც გვიჩენს. პასაჟის დასასრულს, ერთგვარი ექსკურსის სახით, წარმოვაჩინეთ მოზარდის ფსიქოტიპის რეცეფცია უცხოურ ნარატივში. შევარჩიეთ ოთხი ნაწარმოები, რომლებიც მოზარდის სულიერების რეფლექსირებით

გამოირჩევა: ჯერომ სელინჯერის „თამაში ჭვავის ყანაში“, უილიამ გოლდინგის „ბუზთა ბატონი“, ლინდა მალალი ჰანტის „თევზი ხეზე“ და დანიელ პენაკის „სკოლის სევდა“. დასახელებული რომანები არსებითად განსხვავდებიან, როგორც სტილისტურად, ასევე - ჟანრობრივად, მაგალითად, „თამაში ჭვავის ყანაში“ არის კლასიკური რომანი, რომელშიც ამბავი ნიუ-იორკში ვითარდება, თექვსმეტი წლის „ახირებული“ (საზოგადოების აღქმით) ბიჭის გარშემო, „ბუზთა ბატონი“ დისტოპიაა, რომელშიც მოქმედება მიმდინარეობს უკაცრიელ კუნძულზე, სადაც მოზარდების ჯგუფი სოციალური მოდელის შენების პროცესში ტრაგიკულ თავგადასავლში ეხვევა, „თევზი ხეზე“ თანამედროვე ბესტსელერია, რომელიც ისეთ მნიშვნელოვან საკითხს ეხება, როგორცაა შეზღუდული შესაძლებლობი და მის გარშემო არსებული დისკუსია სასკოლო სივრცეში, ხოლო 1944 წელს დაბადებული ფრანგი მწერლის დანიელ პენაკის „სკოლის სევდაში“ ავტორი დრომოჭმულ სტერეოტიპებად ჩამოყალიბებულ აღზრდის კონცეპტებსა და თეორიებს ებრძვის. მართალია, ეს ტექსტები განსხვავებულია, მაგრამ ოთხივე მათგანი რეპრეზენტირებს თემებს, რომლებიც დაკავშირებულია მოზარდობასთან, იდენტობასა და უფროს ასაკში გადასვლასთან, აღზრდის კონცეპტებთან. ტექსტები განსხვავდება სტრუქტურის, ენის, თხრობის სტილისა და ჟანრის თვალსაზრისით, თუმცა მაინც საერთოა თემები და სამიზნე აუდიტორია.

თანამედროვე ლიტერატურა მოზარდებზე, პირობითად, ოთხ ძირითად ჯგუფად შეიძლება წარმოვადგინოთ, ეს არის წიგნები:

- 1) *ადამიანის თვითდამკვიდრებაზე, საზოგადოებასთან გაუცხოებაზე, დისტანცირებაზეც კი;*
- 2) *შეზღუდული შესაძლებლობისა და განსხვავებულის მიღებაზე, საზოგადოების ტოლერანტობაზე, მაგრამ განსხვავებულის რაკურსიდან;*
- 3) *მოდლადაე მოზარდებზე, რომლებიც ექსტრემალურ სიტუაციაში მხოლოდ ფიზიკური ძალით უპირისპირდებიან გამოწვევებს;*
- 4) *სკოლებში, სასწავლო დაწესებულებებში არსებულ სწავლა-სწავლების მეთოდებზე, რომლებიც ხშირად (საბედნიეროდ, არა ყოველთვის) ახშობს ადამიანის ბუნებრივ განვითარებას.*

უცხოური ლიტერატურა მოზარდებზე და მოზარდებისათვის დაწერილი ტექსტების მრავალფეროვნებითა და პრობლემათა სიღრმით გამოირჩევა. თარგმნილი ლიტერატურის სახით, ის, ბუნებრივია, გავლენას ახდენს თანამედროვე ქართულ ლიტერატურულ პროცესზეც.

3.4. მოზარდი და „ომის ტრავმა“ (ნუგზარ შატაძის „მოგზაურობა აფრიკაში“, თამთა მელაშვილის „გათვლა“). საკვალიფიკაციო ნაშრომის ამ პასაჟში განვიხილეთ მოზარდის

ფენომენი თანამედროვე ქართული „ომის პროზის“ კონტექსტში, ნუგზარ შატაიძის მოთხრობის „მოგზაურობა აფრიკაში“ და თამთა მელაშვილის მცირე რომანის „გათვლის“ მაგალითებზე. ნაწარმოებების დეტალურ კვლევამდე ქვეთავს წავუმძღვარეთ შესავალი, რომელშიც გაანალიზებულია ომის ფენომენის გავლენა მოზარდზე და შემდეგ მისი ასახვა მწერლობაში, უცხოური ნაწარმოებების დამოწმებით. ომი არღვევს ადამიანის ბუნებრივ განვითარებას, აიძულებს ახალგაზრდა პერსონაჟებს სწრაფად გაიზარდონ, ყმაწვილები უპირისპირდებიან სიცოცხლისა და სიკვდილის მიჯნაზე არსებულ მკაცრ რეალობას. „მოგზაურობა“ (ინიციაცია) უდანაშაულობიდან, უმანკობიდან გამოცდილების შექენამდე - ეს არის ცენტრალური თემა, რომელზეც, ძირითადად, შენდება მსგავსი ნაწარმოებები. ომის თემაზე შექმნილ მხატვრულ ტექსტს თინეიჯერული გამოცდილების ასახვა განსაკუთრებულ რაკურსს, მნიშვნელობას ანიჭებს. ამ ნარატივის გასაძლიერებლად, შედარებისა და მაგალითისთვის გამოვიყენეთ ყველასთვის ცნობილი „ანა ფრანკის დღიური“ და ავსტრალიელი მწერლის, მარკუს ზუსაკის (დაიბადა 1970) 2005 წელს გამოცემული გახმაურებული წიგნი „წიგნის ქურდი“, რომელშიც მოქმედება ნაცისტურ გერმანიაში, მეორე მსოფლიო ომის დროს მიმდინარეობს.

ომის ფონზე წარმოდგენილია თინეიჯერი პერსონაჟი, რომელსაც სასტიკი რეალობა აიძულებს დაუპირისპირდეს სამყაროს, აღარ იყოს გულუბრყვილო და, რაც მთავარია, აღარ იყოს ბავშვი. მაგალითისთვის გამოვიყენეთ ამერიკელი რომანისტი, ტიმ ო'ბრაიენის (დაიბადა 1946 წელს) 1990 წელს გამოცემული ნახევრადბიოგრაფიული მოთხრობების კრებული „რასაც თან დაატრევდნენ“, რომელიც აღნიშნული თემის რეპრეზენტაციაა. ტექსტში ნაჩვენებია ჯარისკაცების, მათ შორის თინეიჯერი ჯარისკაცების, მდგომარეობა ვიეტნამის ომის დროს. ომზე შექმნილი თინეიჯერული ლიტერატურა ახალგაზრდა მკითხველს უბიძგებს დაფიქრდეს ისეთ რთულ საკითხებზე, როგორებიცაა ერთგულება, თავგანწირვა და ბუნდოვანი საზღვრები სწორსა და არასწორს შორის. ომი არღვევს ადამიანის არა მხოლოდ ფიზიკურ, არამედ - ემოციურ მდგომარეობასაც. ე.წ „ომის ლიტერატურის“ მოზარდი პერსონაჟები ხშირად იწყებენ იდენტობის ფორმირებას კონფლიქტის ფონზე. თინეიჯერი პროტაგონისტები თავად იგონებენ სირთულეების დაძლევის მექანიზმებს. ზემოთქმულის გასაძლიერებლად გამოვიყენეთ მაგალითი - პულიტცერის პრემიის მფლობელი ამერიკელი მწერლის, ენტონი დოერის (1973) 2014 წელს გამოცემული რომანი „ნათელი, რომელსაც ვერ ვხედავთ“. მოქმედება მეორე მსოფლიო ომის დროს ვითარდება ორი მოზარდის - ბრმა გოგონა მარი-ლორასა და ობოლი გენიოსი ბიჭის, ვერნერის ირგვლივ. „ომის ლიტერატურის“ თინეიჯერი პერსონაჟები ხშირად ებრძვიან ტრავმის მუდმივ გავლენას. კონფლიქტის ფსიქოლოგიური ნაწიბურები აყალიბებს პიროვნულ თავისებურებებს და გავლენას ახდენს ომისშემდგომ ცხოვრებაზე. პოსტტრავმული სტრესული აშლილობის წარმოსაჩენად დავიმოწმეთ ავღანური წარმოშობის ამერიკელი მწერლის, ხალედ

ჰოსეინის (დაიბადა 1965 წელს) 2003 წელს გამოცემული ნაწარმოები „ფრანით მორბენალი“. წიგნი, უპირველეს ყოვლისა, მთავარი პერსონაჟის, ამირის ცხოვრებას წარმოგვიდგენს ბავშვობიდან სრულწლოვანებამდე. კვლევისას დადგინდა, რომ ომი არც ქართული ლიტერატურისთვისაა უცხო თემა, მით უფრო, ბოლო პერიოდში, უკანასკნელ ათწლეულებში, როდესაც დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან ოცდაათი განმავლობაში საზოგადოებას არაერთი ომისა და კონფლიქტის გადატანა მოუხდა.

3.4.1. ნუგზარ შატაიძე, „მოგზაურობა აფრიკაში“. ომისა და მოზარდის მიმართების კვლევისას საკვლევ ობიექტად ავირჩიეთ ნუგზარ შატაიძის საზოგადოებისთვის ცნობილი ტექსტი „მოგზაურობა აფრიკაში“, რომელიც ქართული ენისა და ლიტერატურის სასწავლო პროგრამაშია შეტანილია და რომლის მიხედვითაც 2009 წელს (მწერლის გარდაცვალების წელს), გიორგი ოვაშვილის რეჟისორობით გამოვიდა პოპულარული ფილმი „გაღმა ნაპირი“, რომელსაც ამავე მწერლის სხვა მოთხრობის სათაური აქვს. აღნიშნულ ნაწარმოებზე შევაჩერეთ არჩევანი, რადგან ასახავს ტრაგიკულ ამბავს ცამეტი-თოთხმეტი წლის დევნილი და ქუჩაში მცხოვრები მოზარდისა, რომელიც აფხაზეთის ომის მძიმე შედეგებს იმკის დაკარგული სახლის, დაკარგული ბავშვობისა და იდენტობის, დანგრეული ოჯახის დაბრუნებისა და ქუჩაში ცხოვრებისას გადარჩენის სასოწარკვეთილი მცდელობების ფონზე. მწერლის გადაწყვეტილებით, მთავარი პერსონაჟი განმცდელიცაა და აღმქმელიც, თუმცა, არავითარ შემთხვევაში - თავად ავტორი, მიუხედავად იმისა, მოთხრობაში ამკარად იკვეთება ავტორის მკვეთრი პოზიცია. ტექსტში ასახულია არა იმდენად უშულოდ ომი, ფრონტის ხაზი და საბრძოლო შეტაკებები, რამდენადაც - ომის უმძიმეს შედეგები, რაც ზოგჯერ, და ამ შემთხვევაშიც, იმაზე უფრო მძაფრად გადმოსცემს ამ მოვლენის საშინელებას, ვიდრე უშუალოდ ომის ქრონიკები. ავტორს სხვა ჩანაფიქრი აქვს - მას, ჯოჯოხეთურ გზაზე მეტად, ამ ჯოჯოხეთგამოვლილი ადამიანების ცხოვრება აინტერესებს უფლებებილს აქეთ. მართალია, ომი დასრულდა, მაგრამ ის კვლავ გრძელდება, მისი წამლევკავი ინერცია სპობს ყველაფერს, რაც გზად შეხვდება, განსაკუთრებით, მოზარდის ფიზიკურ და ფსიქიკურ მდგომარეობას, რაც აღსაქმელად და გასააზრებლად იმაზე უფრო მძიმეა, ვიდრე ზრდასრული ადამიანის შემთხვევაში იქნებოდა.

მოთხრობის სათაურს, ერთი შეხედვით, თითქოს არავითარი კავშირი არ აქვს მასში მოთხრობილ ამბავთან, თუმცა სწორედ ეს სათაური წარმოაჩენს ნათლად ამ ტრაგიკული ამბის მძიმე შედეგებს. აფრიკაა ის ადგილი-ზმანება, რომელიც ქუჩაში დარჩენილ მოზარდებს, გათბობის მიზნით, წებოს ყნოსვისას ელანდებათ, აფრიკა, ძალიან შორი, ეგზოტიკური ცხოველებით სავსე, თბილი და უცხო ადგილი, რომელიც იმაზე უფრო მშობლიური ხდება, ვიდრე სულ ახლახანს დაკარგული სამშობლო, სახლი და ოჯახია. მიუხედავად ემოციური

პერიპეტიებისა და თხრობის არათანმიმდევრულობისა, ნაწარმოებში ყველაფერი რეალური, ხელშესახები და ცხადია, უფრო მეტიც - ნაცნობიც კი, ამ ეფექტს გეოგრაფიული ადგილებისა და პერიოდის დასახელება იძლევა; ასევე სახელები, რომლებითაც პერსონაჟები ერთმანეთს მიმართავენ და ის მეტყველება, ჟარგონული ლექსიკა, ერთმანეთში სასაუბროდ რომ იყენებენ. მთავარი პერსონაჟი ბიჭის ასაკი მოთხრობაში დაკონკრეტებული არ არის, თუმცა, ტექსტში ასახული მოვლენების კვალდაკვალ, დაახლოებით, ცამეტი-თოთხმეტი წლის გამოდის. ის სპონტანურად აფხაზეთში, მამასთან წასვლის გადაწყვეტილებას იღებს. უკან, აფხაზეთში, დაბრუნებით ბიჭი უეცრად ომის კომმარულ სინამდვილეში ბრუნდება, ბავშვობის სათამაშოს, დათუნია გერასიმეს ხელი არ აქვს, რაც დამახინჯებული ბავშვობის, დამახინჯებული ცნობიერებისა და ნაწილმოგლეჯილი ქვეყნის სიმბოლოა. ბავშვობადაკარგული მოზარდი თბილისის სარდაფ-სახლში ბრუნდება. სცივა, ამიტომ ზმანებაში მიდის. პერსონაჟის ბოლო ტრაგიკულია. ომი და მისი შედეგი ყველაზე მეტად ბავშვს, მოზარდს ანადგურებს, რომელსაც ტრავმული მეხსიერება სიცოცხლის ბოლომდე გაჰყვება, თუ, რა თქმა უნდა, ეს ცხოვრება ხანმოკლე არ აღმოჩნდება.

3.4.2. თამთა მელაშვილი, „გათვლა“. განვიხილეთ თამთა მელაშვილის პირველი მინირომანი „გათვლა“, რომელმაც ასახული ომითა და ომთან მოზარდების შეხებით, თხრობის თავისებურებითა და ემოციისგან დაცლილი მხატვრული სახეებით მიიპყრო ჩვენი ყურადღება. ნაწარმოებში ნაჩვენებია ამბავი ორი ცამეტი წლის მოზარდი გოგონასი, რომლებიც ომის დროს ორ ქვეყანას შორის არსებულ საზღვრისპირა დასახლებაში ცხოვრობენ, გაყინული კონფლიქტისა და ოკუპაციის პირობებში. ამბავი გოგონების ცხოვრების სამ დღეს და იმ გარემოს წარმოაჩენს, სადაც მათ ბრძოლა უწევთ ძალადობის, შიშისა და სიკვდილის წინააღმდეგ. აშკარაა, რომ ამბავი ომის დროს ხდება, თუმცა არ არის დაკონკრეტებული, რომელი ომია, სად ან როდის ხდება მოქმედება. ავტორის ამოცანა არ იყო ყურადღება გაემახვილებინა კონკრეტულ ომსა და მის შედეგებზე, რადგან ამას არსებითი მნიშვნელობა არ აქვს; მას სურდა ეჩვენებინა და ეს წარმატებულადაც მოახერხა, რომ ომი ომია, კონკრეტული სივრცულ-დროითი ჩარჩოების გარეშე და ყველა ომი ერთნაირად შემზარავია. მიუხედავად იმისა, რომ ნაწარმოებში არ არის არაფერი კონკრეტული, მაინც აშკარაა, რომ იგი აგვისტოს ომის საპასუხო რეაქციაა.

დღიურის ფორმით დაწერილ, არალინეალურ ტექსტს სიმძაფრეს პირველ პირში გადაწყვეტილი თხრობა აძლევს, რომელიც ასევე ძალიან საინტერესო მახასიათებლით გამოირჩევა. მოზარდი პერსონაჟების მეტყველება დეტერმინირებული და დანაწევრებულია, ისევე, როგორც მათ ფსიქო-სომატური სამყარო. ტექსტი სავსეა გამიზნული გრამატიკული შეცდომებით, ავტორი დამახინჯებული მეტყველებით გადმოგვცემს იმ სიცხადეს, რასაც ცამეტი

წლის გოგონები შეიძლება გრძნობდნენ ომის პირობებში. ამბავი პირველ პირშია მოთხრობილი და საინტერესოა, რომ მას ის მოზარდი პერსონაჟი გვიყვება, რომელიც ნაწარმოების ბოლოს ტრაგიკულად ასრულებს სიცოცხლეს. ფინალში ავტორის ხმა და პერსპექტივა შემოდის. თუ აქამდე ის ტექსტში, ფაქტობრივად, არ ჩანდა, ფინალში საკუთარ თავს პოზიციის დაფიქსირების საშუალებას და უფლებას აძლევს. კვლევისას გამოიკვეთა, რომ ნაწარმოები ქალი პერსონაჟების ირგვლივ ტრიალებს, შესაბამისად ავტორის დაკვირვების ობიექტსაც ისინი წარმოადგენენ - თუ როგორ არსებობს, არა მხოლოდ მოზარდი, არამედ ქალი ომის ურთულეს სიტუაციაში. ნაწარმოებში კაცი პერსონაჟებიც გვხვდებიან, რომლებიც, ფაქტობრივად, განსაზღვრავენ ამბის დინამიკას, უნდა აღინიშნოს, რომ უარყოფით კონტექსტში, როგორც ომის შემოქმედები.

რომანი თავებადაა დაყოფილი და თითოეულ თავს კვირის სახელი ჰქვია. რომანის ბოლო და მთავარი თავი, რომელსაც „გათვლა“ ეწოდება, ყველაზე მძიმეა და, ფაქტობრივად კონტრაპუნქტში კრავს ნაწარმოებში მიმდინარე დანაწევრებულ თხრობას, ის ფაზლის უკანასკნელი დეტალია, რომელიც შემზარავი ამბის მთლიანობის აღქმაში ეხმარება მკითხველს. ომის ლიტერატურის თინეიჯერი გმირები ხდებიან ემპათიისა და ინტროსპექციის ერთგვარი გამტარები, რაც, ფაქტობრივად, აიძულებს მკითხველს დაფიქრდეს ომის საშინელებაზე ინდივიდუალურ და კოლექტიურ დონეზე. თინეიჯერობის პერიოდი, მოზარდობის ხანა, რომელიც ბავშვობის დასრულებას უკავშირდება, რთული პროცესია, ტრავმის შემცველია, მშვიდობის პირობებშიც კი. კიდევ უფრო მძაფრდება ეს პროცესი ომში, რომელიც ადამიანის ყველაზე ცუდ თვისებებს, ნეგატიურ მხარეებს წარმოაჩენს, ამკვეთრებს. ომი ორივე ტექსტში პერსონაჟთა უცაბედი, მოულოდნელი, ნაადრევი, ასწრაფებული გაზრდის მიზეზია. ტრაგიკული კონტექსტი, ექსტრემალური სიტუაცია მოზარდებზე ყველაზე მეტად ზემოქმედებს, რაც ნუგზარ შატაძესაც და თამთა მელაშვილსაც სრულიად გააზრებულად, მაგრამ განსხვავებულად მიაქვს მკითხველამდე. ომის თემაზე დაწერილ თანამედროვე ქართულ ტექსტებში, ევროპულისა და მსოფლიო ლიტერატურის ამავე თემაზე შექმნილი ნაწარმოებების მსგავსად, მოზარდებს წართმეული აქვთ ბავშვობა, სილაღე, ნორმალური განათლების მიღების საშუალება და ფიზიკური გადარჩენისთვის იბრძვიან, რაც მათ ადრე დაკაცებას/დაქალებას, გაზრდას იწვევს. მოზარდები ყველაზე მეტად ზარალდებიან დიდების სისხლიან თამაშებში, რაც მათ ფსიქიკასა და პიროვნებაზე მძიმე, ტრავმულ კვალს ტოვებს.

დასკვნაში განზოგადებულია კვლევის ძირითადი შედეგები.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები ასახულია შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. „ტოტალიტარიზმის ეპოქის სკოლა გოდერძი ჩოხელის „ლუკას სახარების“ მიხედვით“, ჟურნალი „კულტურათაშორისი კომუნიკაციები“, 2022-2023 #36-37, გვ. 65-72,
ჟურნალის ელ. ვერსია: <https://shorturl.at/oV479>;
2. „სკოლის კონცეფცია რეზო ინანიშვილის მოთხრობებში: „დამრიგებელი“ და „შორი თეთრი მწვერვალი“, ჟურნალი „კულტურათაშორისი კომუნიკაციები“, 2022-2023 #36-37, გვ. 97-103,
ჟურნალის ელ. ვერსია: <https://shorturl.at/oV479>;
3. „პოსტმოდერნისტული პერსპექტივები ლაშა ბუღაძის „ბოლო ზარის“ მიხედვით“, ყაზახეთის ქორეოგრაფიის ეროვნული აკადემია, სამეცნიერო ჟურნალი „ხელოვნების აკადემია“, დეკემბერი 2022, ISSN 2523-4684 e-ISSN 2791-1241, გვ. 184-194,
ჟურნალის ელ. ვერსია:
https://drive.google.com/file/d/1CpJNeJ0FOKIljymK5reaDOGHSCy_GXP1/view?usp=drive link.

Sukhumi State University

Faculty of Humanities

Copyright of the manuscript

**Doctoral program: "Modern Georgian
Literature and Literary Theory"**

Tsitsino Antadze

Concepts of upbringing / face of a teenager in Georgian literature

Presented to gain Doctor of Philology academic degree (Ph.D).

Thesis Abstract

Tbilisi

2024

The dissertation work is completed at the Humanities Faculty of Sukhumi State University

Scientist-leader: Marina Turava - Doctor of Philology, the Associated Professor of Sokhumi State University

Experts: Mariam Miresashvili - Doctor of Philology, the Professor of Sokhumi State University
Giorgi Khorbaladze- Doctor of Philology of Gori State University Professor.

Official Reviewers: Nana Kutsia - Doctor of Philology, the Associated Professor of Sokhumi State University;

Nino Tsereteli- Doctor of Philology, the Associated Professor of Tbilisi Ivane Javakhishvili State University;

The defense of the dissertation will take place at the Dissertation Council Department of Philology on the Humanities Faculty of Sokhumi State University at 14:00 on the 10th of May in 2024.

Address: Anna Politkovskaya st. N26, 7th floor, presentation hall

The Learned Secretary of Dissertation Council:

General description of the work

Relevance of the topic

Parenting and adolescent face are fascinating subjects in literature in any era and country for many reasons. Adolescence is a time of self-determination and identity formation. Literature focused on this topic reflects the concepts of parenting, the difficulties of self-discovery, the struggle with personal values, and society's expectations. It shows the conflicts between society and individuals and the journey towards self.

The introduction of adolescent character(s) in literature serves many purposes and carries various meanings - it contributes to the dynamics of the narrative and the variety of content, which is revealed in the overview of themes and the analysis of different social settings.

Adolescent characters in literature show potential for change and transformation, face challenges, and gain experiences, thereby forming their own identity and worldview. Literature creations about adolescents can convey many difficult topics not only in the context of a person's physical and spiritual growth but also in the context of the analysis of socio-cultural narratives.

Adolescents are characterized by their vitality, naivety, and inexperience, making them susceptible to external influences. Their inquisitive nature drives them to explore and discover the world around them, but they remain uninformed about the challenges and pitfalls that may await them. This literary portrayal of adolescents as seekers has the potential to evoke a sense of nostalgia in readers, reminding them of their own experiences during their teenage years.

The literature on adolescents and young adults is concerned with the issues of individuality, belongingness, understanding, and self-expression. These hurdles are critical in shaping their future. Literature provides a platform to address these concerns and turns teenage learning into an artistic text. By presenting characters from diverse backgrounds and perspectives, literature assists young adults in understanding their own identity and their role in society. The

formation of personal independence is primarily linked to the development of one's identity, and literature can play a crucial role in guiding readers towards self-discovery.

The literature on adolescents and young adults also presents identical issues - it follows from this age that they often have difficulties searching for individuality, belonging as an event, understanding, and self-expression. Overcoming this barrier should determine their future life. Different literature for teenagers provides a platform to address these issues and turns teenage learning into an artistic text. By presenting characters from different backgrounds and perspectives, literature can help adults understand their own identity - where they are, who they are or want to be, what they have, how they feel about the world, what they have to offer the world, and whether they should enter at all, where they see themselves. Now, and did you see ahead? Personal independence is primarily related to the formation of identity.

The main thing for the literature created for teenagers and young adults is the representation of the universal human experience, with which it is possible to accumulate all the topics mentioned above in one space and time. A person experiences the state of adolescence many times in his life. Adolescent characters in literature carry much meaning beyond their individual stories. They bring up/embody universal themes of human growth and transformation. Contradictions and problems arising in this process, from the point of view of form, are mainly manifested in the first person, in personal experience.

Contemporary social issues are often reflected in literature aimed at teenagers, which can be a challenging task. Fiction frequently deals with topics such as racism, mental health, disability, and environmental issues. By addressing these issues, literature can help cultivate empathy and social responsibility in adolescents. Social and cultural reflection is a significant element of this literature. contemporary social issues and promotes the socialization of young readers, which is full of many difficulties. Fiction often deals with topics such as racism, mental health, disability, and even environmental issues. By raising these issues, literature can instill empathy and social responsibility in adolescents. Social and cultural reflection is one of the main aspects of such literature.

Adolescent characters possess unique personalities, behaviors, and experiences that offer a platform for showcasing specific contexts and social and cultural issues. By reflecting the conflicts and tensions present in society, these characters can illuminate hidden problems and

stimulate critical thinking. Essentially, teenage characters act as mirrors that reflect and dissect the spirit of the times.

Our culture boasts a wealth of folklore, fairy tales, and legends that have shaped generations. When asked about their preferred literary figures, teenagers may mention heroes like Carlson, Pepi, Emilia, Alice, Nils, or other foreign characters. Conversely, educators strive to nurture a passion for Georgian literature and oral traditions before introducing students to international authors. Thus, teenagers can appreciate the similarities and differences between texts from writers residing in distant lands.

The topic of upbringing and adolescence in Georgian literature has been interpreted in various ways. As time passed, the values and theories related to education changed to meet the needs of each era, state, and even personal preferences. During humanistic eras, emphasis was placed on nurturing a spiritually and physically harmonious individual. However, in later centuries, the focus shifted to educating intellectuals, free thinkers, and even warriors and defenders of their homeland.

For instance, Rustaveli and Sulkhan-Saba Orbeliani present their models of preparing princes Nestan-Darejani and Jumberi for governance. However, the ideals vary based on the era. In the work of Davit Guramishvili, educating children becomes a top priority. During the realism era, national thinking and the formation of national consciousness became more valuable, while after the Soviet occupation, the task became even more daunting. Georgian writers have presented this issue as a subtext, and the concept of Soviet upbringing is often criticized.

The question remains, how does modern Georgian literature reflect the concepts of upbringing and adolescence? Our dissertation is dedicated to exploring this topic. Georgian literature portrays adolescent characters as fighters and seekers, highlighting their personal experiences, challenges, and transformations during this transitional period of life. Our paper will analyze specific artistic texts and characters to discuss and explore these examples. These diverse portrayals emphasize the variety of adolescent characters and concepts of upbringing in Georgian literature.

Relevance of the topic

This qualification delves into the contemporary Georgian literary scene, with a focus on education and the portrayal of youth in literature. The primary goal is to conduct a

comprehensive analysis of the Georgian literary discourse and draw insightful conclusions. In contrast to writers of the Soviet era, modern Georgian authors enjoy the freedom to express their views without censorship. However, this freedom has resulted in both positive and negative outcomes. With an abundance of literary productions, it can be challenging to distinguish exceptional works from the rest. Additionally, the absence of self-censorship has created a chaotic literary environment. This work aims to provide a systematic and theoretical analysis of these issues through the examination of specific authors and their works.

The history of studying the issue

Upon examining the historical context surrounding this matter, it appears that we are presented with an unfavorable circumstance. Despite the existence of analyses pertaining to the works of particular writers and their comprehension of adolescent development, there seems to be a lack of systematic studies or reflections on this issue within both the scientific and literary-critical discourse. Consequently, we have taken it upon ourselves to review various letters and articles that touch upon this subject, delving into definitions and interpretations.

In the dissertation we have used

Within the Georgian literary community, one can find a multitude of sources that include historical and scientific works, literary criticism in the form of books, articles, periodicals, and online resources. These sources also encompass foreign publications, studies, and multimedia content.

The dissertation draws from a variety of sources, including historical accounts, ancient education systems, education theorists, and the evolution of education in Georgia from the Phasis Academy of Rhetoric to the present day. In ancient times, the study of rhetoric was only available in Athens, but in Colchis, a unique school of rhetoric existed where philosophy and eloquence were intertwined.

In the dissertation we have used the published books about theme, we also used scientific sources and literary-critical works from the Georgian (also foreign) literary space. We used: books, articles, periodical press, and Internet resources. In the qualifying paper, we used the work of Guram Benashvili, Guram Hvidtsiteli, Niko Berdzenishvili, Jansug Gvinjilia, Tamaz Vasadze, Tamaz Kvatchantiradze, Avtandil Nikolaishvili, Mariam Miresashvili, Nana Gafrindashvili, Nino Tsereteli, Irma Ratiani, Lali Yarajuli, Lali Datashvili, Inga Milorava, Maya Jaliashvili, Gaga

Lomidze; We used scientific/critical reflections of Konstantine Bregadze, Malkhaz Kharbedia, Davit Paichadze, Mamuka Tsiklauri, Maya Pofkhadze, Archil Chachibaya, Luiza Iremashvili, Ramaz Chilaya, Irma Ratiani, Tengiz Kikacheishili, Ana Lomtadze, Besik Kharanauli, Pavle Ingoroqva, Marine Turava, and others; Researches of Levan Lortkifanidze, Shota Yatashili, Davit Gabunia, Tornike Chelidze, Nino Labartkava, Nata Giorgobiani, Neli Kutateladze, and others regarding teaching literature to teenagers; We also used non-Georgian: Alexander Ivanov, Jean-Francois Joselle, Zalina Zagalova, Kayla Katia, Jan Amos Komensky, Ramashkina Daria, Flaherty Devon Trevorrow, Rebecca Ford, John Creasy, William Vollman, Brittney Yarborough, Aubrey Tim Yarborough and etc.

The subject, goals and objectives of the qualification work: The research paper delves into the intricacies of education models in contemporary Georgian literature, with a focus on the portrayal of adolescent characters amidst political upheavals of the past century. The objective of the study is to thoroughly analyze parenting models and the adolescent psyche through various examples of Georgian literature. To fully understand the issue at hand, it is imperative to not only study present-day trends but also reflect on historical experiences.

The topic is aimed at **solving** the following specific **tasks**:

- The analysis of educational models in Georgian culture and history, from ancient times to the present, and their connection with Georgian literature.
- The examination of Soviet literature samples to outline the concepts of upbringing and the face of a teenager, which influenced modern Georgian writing.
- The scientific study of literature intended for teenagers and adults in contemporary Georgian texts.
- The exploration of the concept of upbringing and the development of the artistic representation of teenagers in modern Georgian literature.
- The portrayal of teenagers in modern Georgian texts that focus on war.
- The call for comparative analysis of relevant foreign literature throughout the research process.

An object of the research. Accordingly, in the dissertation work, we considered the object of research, on the one hand, the scientific material in which the discussion about the parenting models, concepts, and approaches; existing letters/studies/monographs in the field of Georgian

literary studies, in which the parenting models and the face of the adolescent are discussed in fragments while analyzing the work of various writers; On the other hand, we used the prose texts and selected the following works as research objects: "HELADOS", "Don't wake up", "Khazarula" by Nodar Dumbadze; Revaz Inanishvili's "Tutor", "The fat white peak", "Birds Wintering"; Jemal Karchkhadze's "Miracle", Goderdzi Chokheli's "Luke's Gospel"; Contemporary Georgian works: Naira Gelashvili's "I am her", Lasha Bughadze's "Last Call"; Anna Kordzaia-Samadashvili's "Student"; "Rubbers" by Tamar Gegeshidze; "Journey to Africa" by Nugzar Shataidze and "Counting out" by Tamta Melashvili.

In a typological/comparativist perspective, we discussed a lot foreign texts on a similar topic, which were discussed for the first time in the Georgian scientific space. We discussed the most famous book of the American writer Tim O'Brien (born in 1946), "The Things They Carried", published in 1990; "The Light That We don't see" by the Pulitzer Prize winner, also American writer Anthony Doerr (born in 1973); "Fly Runner" by Khalid Hossein, an American writer of Afghan origin, known to Georgian readers. We needed them and many other foreign texts for a deep understanding of Georgian works.

For our qualification paper, we chose to use literature written for teenagers and young adults rather than texts that specifically focus on adolescence. As a result, the process of self-reflection and personal growth of the well-known adolescent character - Gogia - from Otar Chiladze's famous novel "March Rooster" could not be included in our research. This character is based on the experiences of Ilia's murderous uncle and the hardships he faced during his early childhood. Further research in this area is necessary.

Taking into account the goals and objectives of the qualification work, we used **different research methods** in the dissertation.

- We used the comparative-typological method to group and divide the texts to be analyzed.
- We traditionally used the hermeneutic method, because in the research works we find face-symbols, proverbial thinking;
- We needed a comparativist method to compare Georgian and foreign texts;
- We additionally the methods of used observation, analysis, synthesis, and abstraction.

Scientific novelty

This thesis delves into the complex themes of upbringing and adolescent representation, using a meticulous analysis of Georgian literature samples. It marks the first-ever attempt at such a study in the Georgian scientific community, and while it posed some challenges, it also offered valuable insights. The research presents a scattered picture of models of upbringing and adolescent representation, drawing from centuries-old Georgian literature and analyzing modern Georgian texts in great detail. The study underscores the importance of further investigation in this area, as the topic cannot be fully encapsulated in a handful of scientific papers.

Scientific and practical value

The research results and general conclusions will be useful to scientists and researchers interested in the work of this theme, also the research results and general conclusions will be useful to scientists and researchers interested in the work of this theme, humanitarian students, young scientists, clergy. Also, it can be read as a special course at the Faculty of Philology.

The structure of the work

The work is constructed according to the standard – an introduction, main part, conclusion and bibliography are presented in it. The structure of the dissertation is 193 pages. A list of used and certified literature is 139 items.

The main part of the qualification work consists three chapters

Chapter I

From the history of educational discourse

1.1. Overview of World Educational Models

1.2. Concept of Education and Upbringing in Georgia

Chapter II

Concepts of Upbringing in the Georgian Literature of the Second Half of the 20th Century

2.1 The Reception of Becoming a Person - Reflections in Nodar Dumbadze's "Helados"

2.2 The Concept of Upbringing (Face of a Teenager) in Revaz Inanishvili's Prose

2.3 The Face of a Teenager in Jemal Karchkhadze's Story "Miracle"

2.4 Soviet School Model according to Goderdzi Chokheli's "Gospel of Luke."

Chapter III

Adolescent psycho type(s) in a postmodernist text

3.1. Concepts "first love" and "growth" in Naira Gelashvili's novel "I am her"

3.2. The face of a teenager in Lasha Bugadze's postmodernist mini-novel "The Last Call"

3.3. Adolescent and family (Tamar Gegeshidze's "Rubbers", Ana Kordzaia-Samadashvili's "Student")

3.4. Teenager and "war trauma" ("Journey to Africa" by Nugzar Shataidze, "Counting out" by Tamta Melashvili)

3.4.1. Nugzar Shataidze, "Journey to Africa"

3.4.2. Tamta Melashvili, "Counting out"

The Content of the Work

In the qualification work, we studied the Concepts of education/face of the adolescent in Georgian literature. In the introduction, we defined the relevance of the topic, the history of the study of the issue, the subject of the dissertation, goals, tasks, object, theoretical foundations, methodology, scientific innovation, main results, and practical value. The relevance of this topic lies in examining modern Georgian literature in terms of its depiction of adolescence and the concepts of upbringing. This involves a systematic analysis of the literary discourse in Georgia, and drawing relevant conclusions based on the findings.

The work is built according to the standard: introduction, main part, conclusion and bibliography are presented. The introduction defines the relevance of the issue, the history of the study of the problem, the subject, goals, objectives, research object, theoretical foundations and methodology, scientific novelty and main results of the research, scientific-practical value, the structure of the work.

Chapter I - From the history of educational discourse

In this text, the analysis of educational models from around the world is presented. It is highlighted that studying the topic of "Concepts of education/face of the adolescent in Georgian literature" requires an examination of education and educational models from ancient times till the present day. Education is a social event and a result of the development of humanity, which is essential for personal growth. It is widely accepted in scientific and pedagogical literature that the content of education has evolved over time and has a historical character. Education has changed in response to developing life requirements, production, and scientific knowledge. Therefore, the future of society and the country depends on the upbringing of a generation with well-developed skills and values that align with the era's requirements. Values change over time, and consequently, the requirements and systems of education also change.

1.1. Overview of World Educational Models

In the first chapter of the thesis, various systems of upbringing are discussed. The Spartan method of upbringing, which was prevalent from the 6th-4th centuries BC, was primarily focused on physical endurance and training. The Athenian education model aimed to raise a well-rounded individual who is perfect in every aspect of life. The old Finnish system of upbringing, which is similar to the ancient Greek model, formed the basis of the modern Finnish concept. It is based on the complete freedom of the individual while preserving their identity and individuality.

The education system of Rome (Roman Empire) is reviewed, which includes family and school education. Chivalric upbringing is also discussed, which meant a kind of sacrifice - religious education, which should be combined with personal freedom and an honor code, serving a beautiful woman. Additionally, the education system of the Renaissance is mentioned, which was based on humanism, the so-called gentlemanly upbringing method. The Waldorf School, where a person is considered a reflection of three worlds, the physical, spiritual, and mental unity, is also discussed.

The first chapter of the thesis also reviews the educational systems that existed in ancient India, where community schools were created, for example, for the farming community. In ancient China, there were primary and secondary schools, while in ancient Egypt, education and upbringing took place in the family for a considerable period. In the Aztec culture, the

parents were responsible for the education of their children until they reached the age of fourteen.

The role of universities in shaping educational programs is also highlighted. The teaching methods of significant universities, including the University of Bologna (Italy), the University of Oxford and Cambridge (Great Britain), the University of Salamanca (Spain), and the University of Paris-Sorbonne (France), are briefly reviewed. It is noted that university education plays a crucial role in determining the quality of teaching today.

1.2. Concept of Education and Upbringing in Georgia

The paragraph offers a comprehensive analysis of Georgian education models. It emphasizes that the research topic "Concepts of education/face of the adolescent in Georgian literature" cannot be explored without examining the learning and education models in Georgian cultural and educational spaces from ancient times to the present. The sub-chapter provides a thorough understanding of the connection between these models and Georgian literature.

The subsection's research, based on the records of ancient Greek historians and geographers, unambiguously indicates the existence of educational institutions in ancient Georgia, including "prosperous cities" with excellent public buildings and "gymnasiums." Along with the educational systems of Georgia in the ancient period, the subchapter confidently discusses significant periods in Georgian history, educational models/systems, and general concepts of upbringing.

It's worth noting that while working on the thesis paragraph, we consulted an old and rare study called "History of Education in Georgia." This study, edited by D. Gvazawa, G. Lominadze, and L. Tsikhistavi, was published by the Scientific Research Institute of Pedagogy in 1937. The study is a valuable resource in understanding the concepts of upbringing in Georgia, starting from the 11th century, particularly from the work of Giorgi Atoneli.

The research is also based on the texts of Simon Janashia and Niko Berdzenishvili from the book "History of Education in Georgia" and the text from "Georgica" of Themistius—"References of Byzantine writers about Georgia"; also articles by Tengiz Iremadze, "Philosophy of Late Antiquity in Georgia," Tornike Pkhaladze, "Fazis Academy—Science and Art Center," Elene Fagava, "Life and Work of Our Father Giorgi Mtatsmindeli," etc.

The paragraph discusses university education in Georgia in detail, analyzing Gelaty, Gremi, and Ikalto academies.

It is also noted that the first portraits of teenagers from the surviving texts are reflected in the "Torture of Shushanik" in the form of portraits of his children, as well as in "The Solitude of Kolael Children" and "In the Life of Grigol Khandzteli"—represented by passages about Arsene and Ephraim, etc.

According to the research, the conclusion is made that despite the heavy and bloody history of Georgia, Georgians always knew the value of education and books, and even in the most challenging geopolitical space, they did everything to raise the future generations correctly, Christianly, with moral principles; According to the research, it is concluded that the problems of learning and education, didactic concepts were also reflected in centuries-old Georgian writing. Accordingly, at the end of the paragraph, a short excursus is presented on how the educational discourse and the adolescent's face were reflected in Georgian literature.

The short excursion presented in the paragraph also shows that Georgian literature from the very beginning paid particular attention to the educational discourse, in general, the faces of children/adolescents, whose analysis, according to our observation, due to the complexity of the topic, will require the efforts of generations of researchers.

Chapter II - Concepts of Upbringing in the Georgian Literature of the Second Half of the 20th Century

In this chapter, we delve into the works of several authors from the latter half of the twentieth century that explore the themes of upbringing and adolescence. Through Nodar Dumbadze's "HELADOS," Revaz Inanishvili's prose on upbringing, Jemal Karchkhadze's "Miracle," and Goderdzi Chokheli's "Luke's Gospel," we gain insight into the journey of self-discovery and growth.

Our analysis centers on the unique education concepts depicted in these works, with a specific focus on the Soviet school system's impact on literature.

Our findings demonstrate that the Soviet era's socialist realism literary canon presented significant obstacles to Georgian writers as the state attempted to regulate artistic expression.

Despite these challenges, Georgian authors persevered with remarkable determination, effort, and pure motivation to create literature for both children and adults.

2.1 The Reception of Becoming a Person - Reflections in Nodar Dumbadze's "Helados"

In this paragraph, we have presented one of Nodar Dumbadze's most popular stories titled "HELLADOS". The story is included in the school curriculum and has been passed down through generations. The study emphasizes the coexistence of teenagers of different nationalities rather than the conflict that arises during their struggle for self-establishment.

Nodar Dumbadze portrayed the issue of national identity from a unique perspective in this story. The originality of this perspective is one of the reasons for the story's popularity. In Georgian literature of the 20th century, faces of teenagers with different nationalities and cultural norms and reflection of the conflicts arising between them on the basis of certain differences are not found.

The writer expressively explains the nature of the characters' feelings while removing the issue of national barriers, which is the main theme of this work. Nodar Dumbadze analyzes the social and cultural environment to present the intellectual or spiritual orientations in which there are also different ideas about people with different national identities. As a rule, this difference is shared by collective thinking, which creates stereotypes.

The paragraph mentions Nodar Dumbadze's character of female teachers, a particular group painted with exceptional love, irony, and expressiveness. For Yanguli from Sokhumi, being from Tbilisi is "stupidity". For Jemal, being Greek is "weakness". The Greek Yangoul's leadership may stem from complexes caused by being away from his homeland, while Jemal's rebellious nature emerges when he realizes that he does not want to be oppressed. This is the age when teenagers secretly try to "solve the case" and gain an advantage by demonstrating their strength without the help of adults.

In "HELLADOS," you will find speech typical of the forties of the twentieth century. Obviously, the slang vocabulary, along with the change of time and space, has changed fundamentally. In addition, it is essential to note the difference in language expression between the village and the city.

The research revealed that the story has many authorial comments, references, and evaluations because it is told in the first person. Nevertheless, "HELLADOS" perfectly portrays the world as seen through the eyes of a teenager.

Soviet repressions, economic hardship, war tragedy, hard life, hunger, and cold penetrated the classrooms as well, which left a heavy mark on the writer's biography. His memories were reflected in many works; one of the clear examples of this is the story "Do not Wake Up," where the writer depicts wartime village life in the school space mixed with the usual humor and tragic perspective. A vivid example is the short story "Khazarula," which is based on the ancient tradition of scaring the tree, where the author, who was forced to move from the city to the village, along with the intensity of the war, puts the stories of his childhood on the pages, thus creating an artistic chronicle of the times.

As a result of the in-depth research of the works, it becomes clear that the readers will forever remember the teenage characters of Nodar Dumbadze with their intensity of feeling, excess of emotions, sincerity, and strong character. Living human relationships is more critical than parenting concepts in these texts - life is the most outstanding teacher here. Dumbadze's learning/teaching is based on the lessons received in real-life situations, personal and family experiences, parents, and teachers, and not on theoretical knowledge.

2.2 The Concept of Upbringing (Face of a Teenager) in Revaz Inanishvili's Prose

This paragraph explores the theme of upbringing in Revaz Inanishvili's prose, particularly in relation to teenagers. Without reading Inanishvili's work, especially his short prose, it is difficult to research this topic. Literature plays a significant role in a child's upbringing and education, and it also has an impact on them. Therefore, writing for children is a particularly responsible and challenging task.

Critics often refer to Inanishvili as a "writer with tears" as his work is characterised by empathy and morality, and he shares the pain and joy of his characters. His works are intended for both children and adults. His short prose, especially the novels, are included in the school curriculum, as they are both sad and hopeful.

During the late 1930s, when the Soviet Union was experiencing great repression and preparing to enter another world war, daily life for ordinary citizens was becoming increasingly difficult. Poverty, economic crisis, fear, and demoralisation were felt by all citizens, and the fate

of those sacrificed to the great repressions was a constant concern. It is in this context that young people form their views on the world, and they become the characters in Inanishvili's prose. Inanishvili uses their experiences to create a backdrop for his stories.

Inanishvili's language is simple, light, and concise. He not only defined the policy of Georgian children's literature but also put it in an organic context. This leads to questions about what makes his stories so attractive and human. What is the writer's worldview?

His texts "Tutor" and "Far White Peak" depict the most active phases of a teenager's life, such as discipleship, school, and classroom, where the teacher often plays the leading role. Along with teaching, it has an educational effect on the adolescent. Completely contradictory attitudes are presented in both stories.

In "Tutor," the teacher reads the student's discomfort on the child's face and tries to ease the emotional feeling caused by the difficult economic situation. In the story "Far White Peak," the teacher's heartless, unempathetic attitude causes trauma to the teenager. In "Tutor," Revaz Inanishvili points out the role of children in our lives. They expand the boundaries of our perspective and help us perceive the world differently. In the work "Far White Peak," the writer depicts the elder's attitude towards the boy, which may damage the teenager's psyche.

In both texts, the important role of the tutor and, in general, the teacher is emphasized—it is sometimes harmful and sometimes beneficial in forming a teenager's values.

In the story, the "Tutor" writer carefully points out to the reader how a teenager can inadvertently find himself in a completely vulnerable environment due to the carelessness of adults. The work is written in the personal pronoun; the narrator tells us about his adventure, which is perceived as the writer's biography. It should be noted that most of Revaz Inanishvili's novels are written in the personal pronoun, which determines the lyrical nature of the narration and the sincere, confessional tone.

The author retrospectively tells us the experienced story; although the space of action is small, the spiritual space of the experience is so vast that there is no need to expand. In the work "Far White Peak," the writer uses third-person pronouns. This short story begins by describing nature; the action occurs in a village. His characters do not even have names. There is no name for the main character, a boy who randomly, seemingly out of nowhere, enters the story. The boy is like no one else, yet he is close to everyone.

It should be noted that this kind of awkwardness, falling out of society, and atypicality generally characterize the characters of Rezo Inanishvili's literary legacy. In this context, we are given an example of a 10-11-year-old girl from the story "Mirandukht," distinguished by her strong individualism and rigid attitude towards people, like her name.

Although the works are small in size and, at first glance, do not provide the opportunity to spread and observe the studied material, taking into account the social environment depicted in them, they allow us to discover many exciting nuances and details.

Revaz Inanishvili's story "The Wintering Bird" is discussed in the sub-chapter, where the exciting face of a teenager appears. In the work, we find a social context that creates important spaces for thinking. According to our observations, the story in "The Wintering of Birds" can be freely generalized - the writer criticizes the system by criticizing the Soviet principles of education and upbringing. The system creates such approaches to upbringing and education, and those who are brought up in the system are distinguished by their loyalty. As in the works of many Georgian writers of this era, Rezo Inanishvili's anti-Soviet sentiments are conveyed covertly and subtextually.

The paragraph emphasizes that Revaz Inanishvili's short prose depicts the concept of the Soviet school, which was based on violence and rejection of one's own opinion and individuality. Only exceptional teachers/educators dedicated to their work could express different positions tailored to specific students in this system and secretly achieve their goals.

2.3 The Face of a Teenager in Jemal Karchkhadze's Story "Miracle"

Jemal Karchkhadze belongs to the group of writers whose works are taught in schools and entirely appropriately. We selected the writer's debut story, "Miracle," as a study for the paper. Although it is not a text included in the school curriculum, it clearly shows the emotional state of a teenager during the teaching process. According to our research, the story meets all the criteria that an educational and inspirational literary work needs.

The connotation of the word/title "Miracle" is emotional; the reader expects to witness an illogical, unexpected, irrational story from the beginning. A miracle, a supernatural event in its content, is related to a religious and mystical representation, which is not a foreign phenomenon for Jemal Karchkhadze's work. However, in the mentioned story, we are not dealing with a

supernatural event - the story is more to emphasize that miracles are often genuine; they can grow out of actual events. , really happens and happens suddenly.

The story is about the relationship between a 13-year-old student boy, Gia Barbakadze, and his math teacher, Rajden Kapanadze. There is a conflict between them. Razden Kapanadze is a typical face of an old Soviet teacher. It is natural for him to punish the teenager, even if it is harmful to the teenager. Gia Barbakadze is the face of a typical teenager who, like other boys, loves sports, and because of that, he can even tell many lies.

In the story, a boy accidentally saves a teacher from death. In the work, we observe the process of forming the main character as a person - right here and right now, a personality is born in a 13-year-old teenager as he reevaluates what he has seen and experienced and learns to perceive events from a different perspective.

According to our observations, the author in this particular story (and in his works in general) deals with the logic of life and the responsibility of freedom of choice. To illustrate the above, he often uses dichotomies and contrasts to make it easier to delve into philosophical, existential, or mystical issues. It should be noted that the author uses this method not only in "Miracle" but also in other works.

It should be noted that the process of philosophical judgment and profound psychological interpretation is the natural state of Jemal Karchkhadze as a writer, and the reader is also brought into this state freely and naturally; the writer's thinking is the reader's thinking; his thoughts - the reader's findings, his life's path - the reader's, his discoveries - A reader's lifetime achievement.

In "Miracle," we see a teacher who can see and discover something significant behind his closed thinking - both the student and the teacher are waiting for a miracle because a miracle will save you (here, not only the teenager is waiting for a miracle, this title applies to both characters). Ultimately, a miracle happens as the boy survives the fall exam and the teacher survives death. This miracle radically changes their lives.

2.4 Soviet School Model according to Goderdzi Chokheli's "Gospel of Luke"

This passage delves into the Soviet school model, which was inspired by "Luke's Gospel" by Goderdzi Chokheli. The author poses a question at the beginning of the paragraph, asking why Luke was chosen over the other three Gospels, and how it differs from them. The answers can be

found in the work of Russian church writer and archaeologist Alexander Ivanov's "Guide to the Study of the Holy Books of the New Testament." According to Ivanov's analysis, Luke portrays Christ from both a divine and human perspective. However, the key difference between Luke and the other Gospels is that Luke emphasizes that Jesus Christ, the Son of God, is the Messiah for the Gentiles and became man for them.

Luke, a disciple of the Apostle Paul, was highly educated and endeavored to give his Gospel a sense of holy historical research. Luke validates the Christian teachings of Theophilus and aims to prove that justification is granted to a person not based on their origin, but rather on their internal dignity, as Paul asserts (Luke 4.25-27; 18.14 and other places). That is why he speaks of Christ as the savior of all people and pagans alike (2.31-42). Luke frequently mentions the healing of pagan diseases by Jesus and their faith more than other evangelists (7.2-9; 17.14-19) [Ivanov, 2022:57]. To avoid misunderstandings that could arise from misinterpretation, Luke strives to refrain from using the word "Gentile" in a negative context.

According to our observation, because of this position, Goderdzi Chokhel chose at least the "Gospel of Luke" from the four gospels and named the character after the evangelist. This was unsurprising, as the writer's inner world is dichotomous: pagan-Christian, earthly and mystical, unknown and familiar, simple and complex. His contradictory nature was disguised and embodied in the artistic faces he created.

Goderdzi Chokheli's teenage characters are different; Luke tenderly holds the treasure left by his father. He can love, remember, and respect. We see an upperclassman whom the principal instructs to beat Luke.

Goderdzi Chokheli's work is characterized by mythology and psychologism, which gives it a fairy-tale touch. This work is written in the same way; The border between fairy tales and reality is erased; although the text is based on a real story and biographical passages of the writer, it reveals the attitude of the epochal education system to religious feelings.

The director's inhuman harshness is not a method of upbringing but a political task - in general; exemplary punishment is part of a violent regime. It serves the general subjugation of the masses.

During the research, it became even more apparent that Goderdzi Chokhel in "Luke's Gospel" showed the cruel methods of teaching and education prevailing in the Soviet school. Against the

background of the tragic life of an orphaned teenager living in the village, it was easier to show that Luke coped with totalitarianism's challenges with candor, generosity, and love. Despite the dramatic nature of the work (or because of it), the writer still ends the text with hope.

Chapter III - Adolescent psycho type(s) in a postmodernist text

In the third chapter of dissertation, we delve into the psychotypes of adolescents as portrayed in postmodernist literature by modern authors. We analyze Naira Gelashvili's novel "I am her" for its exploration of "first love" and "growth," Lasha Bugadze's postmodernist mini-novel "Last Call" for its depiction of teenagers, Tamar Gegeshidze's "Rubbers" and Ana Kordzaia-Samadashvili's "Student" for their portrayal of adolescent-family relationships, and Nugzar Shataidze's story "Journey to Africa" and Tamta Melashvili's mini-novel "Counting out" for their treatment of "war trauma."

Our focus throughout the first, second, and third chapters of our qualification paper is on literature that deals with the experiences of children and adolescents, as opposed to literature specifically written for children. These works possess significant artistic merit and address pressing socio-political issues that affect young people, such as the urban-rural divide, the impact of technology on social relations, educational pressures, traditional values, globalization, and political conflict. By portraying adolescent characters and their psychologies, Georgian authors shed light on these issues and prompt readers to reflect on topics such as upbringing, education, the influence of family and public opinion, and the role of institutions like schools and universities.

The portrayal of teenagers in Georgian literature offers a distinct perspective, particularly in the last century. This theme holds a significant place in the era of postmodernism, when writers sought new forms and themes.

The third chapter of this study delves into the development of postmodernism, both generally and in Georgian literature. Postmodernism reflects the cultural situation at the end of the century and captures the zeitgeist of the time. Unlike high modernism's elitist nature, postmodernism creates literature intended for a broad readership, disregarding social class, gender, skin color, or religion. The genre's essential characteristic is its empirical research and the author's personal experience, resulting in a sharply defined form.

Research has revealed that Georgia faced significant social, economic, and political transformations in the late 20th and early 21st centuries. These changes, experienced by almost everyone, left a profound impact on society and are reflected in literature. As a result, renowned Georgian writers of the postmodernist era were drawn to explore the spiritual world of adolescents.

3.1. Concepts "first love" and "growth" in Naira Gelashvili's novel "I am her"

The following paragraph discusses Naira Gelashvili's 2013 mini-novel "I Am Her (an old story for adults)" in relation to the concepts of "first love" and "growth." The book tells the story of a thirteen-year-old girl and her experiences with love during her teenage years.

It is observed that in artistic texts that depict teenagers, the concept of education is often represented as well. These concepts are interconnected, and several works confirm this relationship. This connection is also evident in "I Am Her," where the author emphasizes the role of a teacher or parent in shaping adolescents' moral and intellectual development. The teacher in the novel not only teaches a specific subject but also helps shape the student's personality and emotional state.

This paragraph draws a parallel between "I Am Her" and the cult classic "To Kill a Mockingbird" by Harper Lee. In "To Kill a Mockingbird," the character of Atticus serves not only as a father but also as a teacher and moral guide to his children, Scout and Jamie. Unlike the teacher in Gelashvili's novel and the thirteen-year-old protagonist, Atticus successfully takes on the task of guiding his children's emotional and moral development.

The novel "I Am Her" by Naira Gelashvili is believed to be inspired by the author's personal life and creativity. The narration of the novel is sometimes in the first, second, and third person, and the author directly addresses the reader at certain points, further connecting with them. The story takes place in different times, portraying three distinct periods of Nia's life - adolescence, childhood, and adulthood, with a retrospective and fragmented narrative style that provides ample opportunities for literary analysis.

The novel is not only intended for adults but also serves as a guide for teenage readers, helping them navigate the difficult path of self-discovery. Naira Gelashvili's teenage characters are characterized by exceptional sensitivity, emotionality, and self-reflection. They face societal challenges from an early age, challenging stereotypes, and preserving their unique identity.

The characters in Gelashvili's works, including "Shards of a Mirror" and "Cerceau," make it easier for teenagers to cope with age-related difficulties. The author understands that our childhood experiences shape our spiritual pains, impressions, and values, and thus portrays this period of life with exceptional clarity and depth.

3.2. The face of a teenager in Lasha Bugadze's postmodernist mini-novel "The Last Call"

We have chosen Lasha Bughadze's "Last Call" as our research topic for the dissertation. The novel portrays the lives of students graduating from one of the prestigious schools in Tbilisi, analyzed from a postmodernist perspective.

Although "Last Call" appears realistic, it is a bold work influenced by postmodernism. The novel's title is conceptual, as it showcases the difficulties of people who are about to embark on a long and challenging journey, saying their goodbyes with words of encouragement during a seemingly ordinary school ritual.

The book is divided into chapters called "calls," with a total of twenty calls in the novel. The author does not use "first chapter" but "first call," followed by the second, and so on. The novel concludes with chapters titled "The Last Call" and "Ten Years Later," which delve into the characters' post-school lives.

The author employs slang and attitudes prevalent among modern youth, effectively drawing readers into the characters' world. This use of vocabulary and expressions accurately reflects the challenges of the period and showcases literature's ability to mirror reality.

The novel "The Last Call" by Lasha Bugadze is a story that does not evaluate events, but rather tells a story. Despite this, the author manages to convey his skepticism through parodies of religious, social, and cultural topics. The novel is more of a pastiche than a parody, which means it is emotionally neutral and lacks negative energy. On the one hand, it manifests itself in the traditional function of parody; on the other hand, it even mocks the possibility of parody, revealing the double coding characteristic of postmodernism.

Bugadze's artistic style and language in "The Last Call" reflect the contemporary reality of a hellish existence. The characters speak in a specific language and slang, alienating readers raised on aesthetic values. However, many young authors now offer similar narratives to readers.

The writer's attitude towards teenagers of the late 90s is mixed. He mocks them, sympathizes with them, and presents situations that sound both unreal and real because of the unconvincing reality of the era. The book expresses the spirit of the era, including eclecticism, confusion, uncertainty, chaos, mental and economic hardship, and the collapse of the value system, which left a deep mark on school life that still persists today.

3.3. Adolescent and family (Tamar Gegeshidze's "Rubbers", Ana Kordzaia-Samadashvili's "Student").

In this paragraph, we examine the connection between adolescents and their families based on the works of Ana Kordzaia-Samadashvili and Tamar Gegeshidze.

We have observed that literature often combines the themes of family and a young person's integration into society in an interesting yet uneven manner. In some instances, adolescents are used symbolically to represent a challenge to traditional family structures or institutions that are dying out.

As individuals seek independence, their relationships with family members often change. This may cause conflict with parents, guardians, siblings, or relatives as they try to balance autonomy and dependence. The concept of autonomy is mainly concerned with freedom from the influence of elders, but during the transitional age, dependence on them is necessary.

Family is a crucial topic for adolescent development, particularly in traditional cultures such as Georgian. Thus, literature cannot ignore the role of family or community. One key text that addresses this is "Student," which explores the experiences and challenges of adolescents while presenting the cultural and social aspects of upbringing that are relevant in the modern world.

Although the narrative is not linear, the text is concise and easy to understand. It centers around a thirteen-year-old girl with hopes and dreams whose mother uses a different method of upbringing that clashes with the world in which the girl must live.

The story is narrated in the first-person pronoun. The narrator is a direct participant in a particular story, which has a significant impact on them and develops around them. They are both the experiencer and the perceiver simultaneously.

During the research, it became apparent that the author's position as a subject is not so much visible in the work as the emotional state of a thirteen-year-old teenager and the family story that could happen to any girl, especially in Georgia in the second half of the twentieth century, are accurately conveyed. On the other hand, the mother's upbringing method and the phenomenon of the educator of a foreign nationality give us the basis for naming the era. However, this does not unambiguously mean that the work specifies the era. True, the story gives the impression that it happened earlier. It is not so important when it happened, but what happened and its reason.

The pressure depicted in the text, which the family (in this case, a strict mother and an indifferent father - as in Revaz Inanishvili's story "The Wintering Bird") exerts on the teenager, is conveyed through emotionally solid passages. In addition, social inequality and ethnic discrimination are emphasized. These acute social issues are best seen when the reader discovers with the teenager that Shura (the girl's nanny and housewife) has limited rights in the family. Analyzing this passage, we found that Shura's actions in "Student," which contradict the girl's mother's upbringing method, express the author's position.

The text answers these important questions: where are children's rights actually being violated, and what does it even mean? A teenager may have a roof over their head, food, and clothing, but they have no right to be a person.

"Rubbers" is a book written by Tamar Gegeshidze, which we researched. The book is particularly appealing to teenage readers and is already included in the school's extracurricular reading list. "Rubbers" is famous for its engaging, thought-provoking, simple, and light storytelling. It tells the story of a thirteen-year-old girl named Anna, whose life revolves around her family and school. Anna's family members live together but have nothing in common.

The book is intended for students, teachers, parents, and anyone interested in education. Therefore, it is equally interesting for readers of all ages, but it is especially appealing for teenagers as the main character is a teenager.

The story is narrated in the first person, where the narrator is both the narrator and the character. The narrator uses "I" to describe the story, while the character uses "I" to express her experiences. Although the book is not autobiographical, it is based on empirical observations as the author is a school teacher.

Our observation shows that the author's goal is not to tell a story about a particular family in a unique way. Instead, it is essential that the reader finds something in the seemingly ordinary that they can relate to the character.

The main character of "Rubbers" has problems and protests related to family, school, and friends, which is typical for her age. The author depicts this process with complete accuracy, and it feels like we are reading the diary of a teenage girl. It is interesting to see how Tamar Gegeshidze portrays the face of a tired mother and an indifferent father, especially the father, who, unlike other literary characters, is careless and indifferent.

The paragraph notes that Georgian authors often depict mothers as being hypercareful and finding it challenging to break away from the routine of taking care of their children. This is evident in classic texts such as Ilia Chavachavadze's story "The Widow Otarashvili," where the hyper-indifference of the mother reveals her character, which is the subject of the author's observation.

Although Ana Kordzaia-Samadashvili's "Student" does not give a clear reason for the mother's strict upbringing, the author of "Rubbers" provides us with the reasons for the mother's protesting behavior towards her teenager. The mother is tired of the daily routine of keeping the house in order, working continuously, and raising teenage children with constant care and concern, which she does alone.

Even though both "Rubbers" and "Student" tell the story of the relationship between a teenager and their family, and the peculiarities of upbringing at home and school, comparing the two works is not helpful in this context. This is because they are radically different from each other in terms of genre and size. "Student" is a novel, and the author does not have much space for developing the psychotype of the characters, in-depth analysis, and explanation of actions. On the other hand, "Rubbers" is an extensive work where more time is devoted to character analysis, especially the family members. This does not justify the mother's behavior, but it does at least make us sympathize with her.

In the following passage, we discuss the portrayal of adolescence in foreign literature. We have chosen four books that showcase the essence of a teenager's spiritual journey: "The Catcher in the Rye" by Jerome Salinger, "Lord of the Flies" by William Golding, "Fish in a Tree" by Linda Mullally Hunt, and "School Blues" by Daniel Penacc. These novels differ in style and genre. For instance, "The Catcher in the Rye" is a classic novel set in New York, revolving around a whimsical sixteen-year-old boy. On the other hand, "Lord of the Flies" is a dystopian novel where a group of teenagers is stranded on a deserted island, and their struggle to establish a social order leads to tragic consequences. "Fish in a Tree" is a contemporary bestseller that addresses the sensitive issue of disability and its impact in a school environment. In "School Blues," the French author Daniel Penacc battles against the conventional teaching methods and theories that hinder a person's natural growth. Despite their differences, all four books explore the themes of adolescence, identity, the transition to adulthood, and parenting. Although the texts differ in structure, language, narrative style, and genre, they share a common target audience and themes.

Modern literature about adolescents can be broadly divided into four categories:

- 1) literature that deals with a person's search for self, alienation from society, and distance from the world around them;
- 2) books that focus on limited opportunities, acceptance of diversity, tolerance, and inclusion;
- 3) novels that depict teenagers who face extreme challenges and respond with physical force;
- 4) literature that discusses the existing teaching and learning methods in schools and educational institutions, which often stifle a person's natural development.

Foreign literature is characterized by its diverse range of texts written for and about teenagers, and their complex issues. As translated literature, it naturally influences the modern Georgian literary process.

3.4. Teenager and "war trauma" ("Journey to Africa" by Nugzar Shataidze, "Counting out" by Tamta Melashvili)

In this section of the research paper, we have delved into the adolescent phenomenon in modern Georgian "war prose," using the works of Nugzar Shataidze's story "Journey to Africa" and Tamta Melashvili's short novel "Counting Out" as examples. Prior to examining the works in detail, we introduced a paragraph that analyzes the impact of war on teenagers and how it is reflected in writing, with references to foreign works.

War hinders the natural progression of human development, forcing young characters to mature quickly. Boys are faced with the harsh reality of life and death, and the central theme of works based on such experiences is the "Journey" from innocence to experience. Artistic texts created on the theme of war give unique perspectives and significance to the reflection of teenage experiences. To reinforce this narrative, we used well-known works such as "The Diary of Anne Frank" and Australian author Markus Zusak's (b. 1970) 2005 book "The Book Thief," which is set in Nazi Germany during World War II, as examples and comparisons.

A teenage character is presented against the backdrop of war, forced by the harsh reality to confront the world, stop being naive, and most importantly, stop being a child. To illustrate this point, we used American novelist Tim O'Brien's (b. 1946) semi-biographical story, "The Things They Carried," published in 1990, which represents the mentioned topic. The text shows the plight of soldiers, including teenage soldiers, during the Vietnam War.

Teen literature about war is a thought-provoking genre that challenges young readers to think about complex issues such as loyalty, sacrifice, and the blurred lines between right and wrong. War not only destroys a person's physical wellbeing but also their emotional state. Adolescent characters in this genre often begin to form their identity in the midst of conflict, creating their own coping mechanisms.

An example of this kind of literature is the Pulitzer Prize-winning novel "All the Light We Cannot See" by Anthony Doerr. Set during World War II, the story revolves around two teenagers - a blind girl, Marie-Laura, and an orphan genius boy, Werner.

Teenage characters in "war literature" often struggle with the long-lasting effects of trauma. The psychological scars of the conflict shape their personal characteristics and influence their lives after the war. To illustrate the impact of post-traumatic stress disorder, we can look at the 2003 novel "The Kite Runner" by Khaled Hosseini. The book presents the life of the main character, Amir, from childhood to adulthood, and showcases the lasting effects of trauma on his life.

Research has shown that war is not a foreign topic for Georgian literature, especially in recent decades. The country has had to endure many wars and conflicts thirty years after gaining independence, making it a prevalent theme in their literature.

3.4.1. Nugzar Shataidze, "Journey to Africa"

We chose Nugzar Shataidze's well-known text "Journey to Africa" to research the relationship between war and teenagers. This text is included in the Georgian language and literature curriculum, and in 2009 (the year of the writer's death), the famous film "The Other Bank" directed by Giorgi Ovashvili was released. This film has the title of another story by the same writer.

We selected this work because it portrays the tragic story of a thirteen or fourteen-year-old teenager who is displaced due to war and lives on the street. The story depicts the severe consequences of the war in Abkhazia, such as a lost home, childhood, and identity, the return of a destroyed family, and desperate attempts to survive while living on the street. The main character is an experiencer and a perceiver, but not the author himself, whose position is clearly defined in the story.

The text does not focus on the war, the front line, and the battles, but rather on the worst consequences of the war. In this case, it conveys the horror of this event more intensely than the chronicles of the war itself. The author emphasizes that the main character is a human being who moved this way, and his life is significant. Although the war has ended, it continues to wreak havoc, and its chaotic and dangerous inertia destroys everything it meets on the way, especially the physical and mental state of a teenager, which is harder to grasp and understand than it would be in the case of an adult.

At first glance, the story's title has nothing to do with the story told in it, but it is this title that clearly shows the dire consequences of this tragic story. Africa is the place dream that teenagers left on the street come up with while sniffing glue for heating; Africa is very far away, full of exotic animals, a warm and foreign place that becomes more native than the recently lost homeland, home, and family.

Despite the emotional vicissitudes and incoherence of the narrative, everything in the work is real, tangible, and clear—even familiar. This effect is given by the naming of geographical places and periods, the names by which the characters refer to each other, and the speech and slang vocabulary they use to talk to each other.

The age of the main character boy is not specified in the story; however, following the events described in the text, he is about thirteen or fourteen years old. He spontaneously decides to go to his father in Abkhazia. Returning to Abkhazia, the boy suddenly returns to the

nightmarish reality of war; his childhood toy, Gerasime, is missing, symbolizing a distorted childhood, a distorted consciousness, and a country torn apart. A teenager who lost his childhood returns to his basement house in Tbilisi. It is cold, so it goes in the verb. The end of the character is tragic. The war and its consequences destroy the children and teenagers the most, whose traumatic memory will follow them for the rest of their lives unless, of course, this life turns out to be short.

3.4.2. Tamta Melashvili, "Counting out"

We recently discussed Tamta Melashvili's first mini-novel, "Counting Out," which caught our attention with its portrayal of war and the impact it has on adults. The story follows two thirteen-year-old girls who live in a border settlement between two countries during a war. The novel depicts their struggle against violence, fear, and death over a span of three days.

Although the novel doesn't specify which conflict the story takes place in, the author's aim was not to focus on a particular war or its consequences. Instead, the author wanted to convey that all wars are equally terrible, regardless of the time or place. The novel is a reaction to the August War, but it doesn't limit itself to that specific conflict.

Written as a diary, the non-linear text is given intensity by the decided first-person narrative, which also has an interesting feature. The adolescent characters' speech is determined and fragmented, just like their psycho-somatic world. The text is intentionally full of grammatical errors, and the author uses garbled speech to convey the clarity that thirteen-year-old girls might feel in wartime.

Surprisingly, the story is narrated by the teenage character who tragically ends her life at the end of the novel. In the final section, the author's voice and perspective enter the story, giving him the opportunity to position himself.

It was discovered during the research that the female characters are the main focus of the work. The author observes how women deal with the most challenging war situations, in addition to teenagers. Although male characters also play a role in the story's dynamics, they are portrayed negatively as the creators of war.

The novel is divided into chapters, each named after a day of the week. The final and central chapter, "Counting Out," is the heaviest and acts as a counterpoint to the fragmented narrative of the work. It is the final piece of the puzzle that helps the reader understand the terrifying story as a whole.

Teenage heroes of war literature become conduits of empathy and introspection, forcing readers to consider the horrors of war on both an individual and collective level. Adolescence is a complex period, even in peaceful conditions, marked by trauma. This process intensifies during war, which magnifies the worst qualities of people on both sides. In both texts, war causes the characters to mature prematurely, grow up too quickly, and experience tragedy. Nugzar Shataidze and Tamta Melashvili both convey this message in a thoughtful but different way.

In modern Georgian texts, as in European and world literature, teenagers are robbed of their childhood, courage, and opportunity to receive a typical education. They struggle for physical survival, which causes them to grow up quickly. Adolescents are the ones who suffer the most in the bloody games of war, leaving a heavy, traumatic mark on their psyche and personality.

The main results of the research are generalized **in the conclusion**.

The main provisions of the dissertation work are reflected in the following publications:

1. "The school of the era of totalitarianism according to the "Gospel of Luke" by Goderdzi Chokheli", magazine - "Intercultural Communications",2022-2023 #36-37, P. 65-72, The electronic version of magazine: <https://shorturl.at/oV479>;
2. "The concept of school in the short novels of Rezo Inanishvili: "Tutor" and "Far White Peak",magazine - "Intercultural Communications"2022-2023 #36-37, p. 97-103, The electronic version of magazine: <https://shorturl.at/oV479>;
3. "Postmodernist perspectives according to Lasha Bughadze's "Last Call",National Academy of Choreography of Kazakhstan, scientific journal - „Art academy“, December 2022, ISSN 2523-4684 e-ISSN 2791-1241, p. 184-194, The electronic version of magazine: https://drive.google.com/file/d/1CpJNeJ0F0KIljymK5reaDOGHSCy_GXP1/view?usp=drive_link.